

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Laure Kiivit

„MUHE MEES“ JA „HABRAS NAIN“? SOOLISELT MARKEERITUD
VIITAMINE POSTIMEHE JA ÕHTULEHE VEEBIVÄLJAANNETE
PERSOONILUGUDE SISSEJUHATUSTE NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendajad: keeleteaduse nooremteadur Aet Kuusik ja eesti keele teadur Elisabeth Kaukonen

TARTU 2026

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna lõputööde nõuetest, ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega, sealhulgas on järgitud teaduseetika põhimõtteid.

Laure Kiivit

Lühikokkuvõte

Siinne bakalaureusetöö liigitub feministliku lingvistika uurimissuuna alla ning kirjeldab soolisi mustreid Õhtulehe ja Postimehe persoonilugude sissejuhatuste näitel. Kuna soolisi viiteseoseid pole varem nii eksploratiivselt vaadeldud, täidab see töö uurimislünka mitte vaid keeleteaduses, aga annab panuse ka Eesti soouuringutesse. Uurimismaterjali valim võeti varemmainitud ajalehtede veebiväljaannetes avaldatud persoonilugudest, mis on ilmunud 2025. või 2026. aastal. Keskendutakse keelekasutusele sissejuhatuse, sest see on info, mida lugeja loeb esimesena. Uurimus järgib kriitilise diskursusanalüüsi alustalasid ja meetodit. Sooliselt markeeritud viiteid vaadeldakse mitmest aspektist ning analüüsitakse lisaks kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete meetoditega.

Uurimusest selgus, et soolised viited moodustasid kõigist viidetest viiendiku ega jagunenud mees- ja naissoo grupi vahel võrdselt: messoomarkeriga viiteid oli kokku 43, naissoomarkeriga viiteid 30. Leiti, et diskursus avaldub ka ilma kontekstita ning on seetõttu viidetega tihedalt seotud. Enamik markeeritud viitetüüpe esinesid nii meeste kui ka naiste puhul, enim viidati mõlemale soo grupile tüübiga *sooline apellatiiv* ja *kirjeldus + sooline apellatiiv*. Nimelisi viiteid tehti rohkem meestele, kuid see-eest olid viited naistele sooliselt markeeritud sõnavaralt mitmekesisemad.

Kui mõlemale soo grupile tehtud viited sisaldasid lisainformatsiooni üsna võrdselt, siis meestunnusega viidetes oli eri märgendeid rohkem. Hinnangu- ja semantiliste märgete jaotumine peegeldas mõningaid soolisi stereotüüpe, aga ka neile vastandumist.

Võtmesõnad: viitamine, sooliselt markeeritud viited, feministlik lingvistika, diskursuseanalüüs, meediakeel

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetilised lähtekohad	7
1.1. Kriitiline diskursusanalüüs.....	7
1.2. Soouuringud keeleteaduses	8
1.3. Feministlik lingvistika ja eesti keel.....	9
1.4. Eesti keele viitamissüsteem	10
1.5. Soostereotüübid ja sooline ebavõrdsus meedias	12
1.6. Persoonilugu uurimismaterjalina	14
2. Uurimismaterjal ja -meetod	15
2.1. Materjal	15
2.2. Meetod	16
3. Analüüs ja tulemused	20
3.1. Lugude teemad ja sissejuhatuste üldine kontekst	20
3.2. Sooliselt markeeritud viitamine	21
3.2.1. Soolise viite tüüp.....	22
3.2.2. Sooliselt markeeritud sõnad.....	26
3.2.3. Sooliste viidete semantiline sisu	28
3.2.4. Hinnangulisus soolises viites	33
Kokkuvõte.....	35
Kirjandus.....	38
“Easy-going man” and “delicate woman”? Gendered reference in the introductory sections of profile articles in the online editions of <i>Postimees</i> and <i>Õhtuleht</i> . Summary.....	42

Sissejuhatus

Feministlik lingvistika on eesti keeleteaduses veel üsna noor valdkond, kuid sellele vaatamata on teema aktuaalne ja oluline. Keeleteaduslikud soouuringud vaatlevad keele eri tasandeid, sh diskursust, süntaksit ja leksikaalseid üksuseid, ning teevad seekaudu järeltõusu kehtivate ühiskonnainormide kohta. Keel peegeldab tegelikkust, samal ajal seda uuks luues. Soolistatud keelekasutus annab aimu endiselt kehtivate stereotüüpsete vaadete kohta, mis on ajas juurdunud ja mõjutavad märkamatult keelekasutajate mõttemaailma. Keelelised valikud pole juhuslikud, vaid langevad kokku kõneleja väärtuste ja vaadetega. Need omakorda alluvad ühiskondlikele tavadele, mida kõnelejad oma keeleliste valikutega loovad ja taastoodavad. Seetõttu on eriti oluline uurida meediat ja ajakirjanduskeelt, sest meedial on suur roll ühiskondlike praktikate ja normide vahendajana (Fairclough 1995: 65–66). Ajakirjandus on internetistunud, sellest annab aimu digiväljaannete populaarsus: esimese 16 populaarseima Google'i otsingusõna hulgas on neli veebiväljaande nime (Kepios 2025). Feministlik lingvistika, millele töö keskendub, hõlmab mitmeid keeleteaduslikke valdkondi, ulatudes tüpoloogiasemantikani, ning uurib sugudevahelisi suhteid ja seoseid keeles (Kaukonen 2025a; Marling 2011: 198–200).

Varasemalt on üsna põhjalikult uuritud sooliselt markeeritud sõnavara või naiste ja meeste üldist meedias esindatust, soolisest aspektist on mõningal määral käsitletud ka viitamist. Uuritud on nii sõnavara ja kollokatsioone (vt Piits 2015), kui ka sooliselt markeeritud liitsõnu (vt Kaukonen 2025). Meediale fokuseeritult on vaadeldud ka teemasid, milles ja kuidas naisi kajastatakse (vt Pilvre 2011), rohkem on tähelepanu pööratud ka spordiuudistele (vt Kaukonen 2021). Sugu keeles, sealhulgas transsooliste inimeste kujutamist (vt nt Toots 2025), on vaadatud ka kriitilise diskursusanalüüsi meetodiga, tõstes esile eelkõige konteksti ja selle kaudu loodava tegelikkuse (Ross 1996; Toots 2025). Seksuaalsusega seotud halvustava sõnavara kaudu on käsitletud ka normatiivse maskuliinsuse keelelist taastootmist (Kuusik 2025).

Bakalaureusetöö eesmärk on laiendada soouurimuslikku haru keeleteaduses ja avada arutelu sooliste viiteseoste kohta. Fookuses on välja selgitada, kas ja kuidas esilduvad viiteerinevused eri sugude vahel persoonilugude sissejuhatustes. Töö väärtus seisneb selles, et sarnast probleemi pole käsitletud eksploratiivselt, rohkem konteksti arvestavalt; see annab uut infot. Bakalaureusetöös otsin vastust järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) milline on sooliselt markeeritud viidete osakaal persoonilugude sissejuhatustes;

2) millised keelelised vahendid (nimisõnafraasid, ametinimetused, üldnimed jms) on viitamisel kasutusel;

3) kas ja kuidas erinevad viitamisstrateegiad ja -tüübid eri sugude puhul?

Bakalaureusetöö võtab vaatluse alla valimi 2025.–2026. aastal Õhtulehe ja Postimehe veebiportaalides ilmunud persoonilugudest ning üritab selgitada, kas ja kuidas ilmnevad sugudevahelised erinevused viitamisel. Uurimuseks kasutati kriitilise diskursusanalüüsi lähtekohti. Materjali koguti manuaalselt ja uuriti kvalitatiivselt. Kvalitatiivse vaatluse leide illustreerivad kvantitatiivsed näitajad.

Töö koosneb kahest peamisest osast: teoreetilised lähtekohad ja analüüsiosa. Esimeses neist käsitletakse soouuringuid keeleteaduses nii Eestis kui ka mujal, samuti vaadeldakse meedia mõju ja soolist ebavõrdsust keeles. Lisaks antakse lühiülevaade ka eesti keele viitamissüteemist. Analüüsiosas kirjeldatakse töö materjali ja meetodit, selgitatakse teksti- ja viitisanalüüsi ning tehakse tulemustest kokkuvõte.

1. Teoreetilised lähtekohad

1.1. Kriitiline diskursusanalüüs

Keel on ühiskondlike ja seetõttu ka sooliste normide peegel ning kujundab vastupidi ka nende samade normide kujunemist, muutumist või säilimist (Kasik 2002: 76). Sellistel väidetest põhineb kriitiline diskursusanalüüs, mis on ka selle töö metodoloogilise raamistiku osa, sest diskursus avaldub ka viitamisviisides. Kriitiline diskursusanalüüs vaatleb uurimisobjekti kontekstis – kuidas millestki räägitakse (Kasik 2002: 75–77). See tähendab, et diskursus näitab keele kõnelejaskonna ühiskondlikke suundumusi, sotsiaalset hierarhiat, norme ja tavasid. Samal ajal pole diskursus passiivne, vaid mõjutab omakorda keelevelikuid. Erinevad diskursused võivad domineerida eri aegadel, kajastades uurijaile hetkeolukorda nii konteksti enda kui ka selle keelevelikutega. Keel on rikas ja nõuab seetõttu keelekasutajalt tihedat valikute langetamist: millal kasutada üht, millal teistsugust sõna. Sama tähendust kannavad mitmed sõnad, kuid kindlal ajal, kindlate mõjutuste tagajärjel tehakse vastav valik. Vastavatest valikutest aga koosnebki diskursus. (Kasik 2002: 75–77; Fairclough 1996: 2–3)

Oluline diskursusanalüüsi meetodi alus on tõdemus, et keel annab ja kannab võimu ning saab seega suunata võimuhete loomist, taasloomist või tühistamist (Fairclough 1996: 4). Oluline diskursusanalüüsi meetodi edendaja Norman Fairclough (1996: 22–23) laiendab diskursuse ja keelevelikute seost veelgi. Ta väidab, et ühiskond ja keel on tahes tahtmata terviku kaks poolt, mille piirid kattuvad ning mida ei saa võrrelda teineteisest täielikult eraldunud nähtustena. See tähendab, et kõneleja keelevelik on juba eos sotsiaalne, olgu siis otsus langetatud avalikus või privaatses olukorras, teadlikult või teadmatult.

Diskursusanalüüsi üks kesketest mõistetest on loomulikustumine ehk ühe valiku esindumine naturaalsema, õigemana (Kasik 2002: 75). Selline fenomen esineb ka soolises keelekasutuses, mida avatakse järgnevates peatükkides. Loomulikustumine on seotud ühtselt sotsiokultuurilises keskkonnas levivate normide ja tavadega, keelekasutaja ei pruugi ise sellisest kategoriseerimisest teadlik olla (Kasik 2002: 75). Tulemusena eendub keeleideoloogiline pilt, mis annab aimu kehtivast väärtusruumist (Kasik 2002: 75). Seega on diskursus oluline osa soolistatud keele uurimisest ning kontekstitult selles uurimissuunas keelt vaadelda ei saa.

1.2. Soouuringud keeleteaduses

Naiste õiguste edendamise tegeleti juba 19. sajandi teisel poolel (Weldon jt 2023), kuid see jõudis aktiivsemalt keeleteadusesse alles 1970. aastatel Robin Lakoffi mitteempiirilise artikliga „Language and Woman's Place“ (1973). Üks esimestest, kes püüdis keeleteaduslikult sugudevahelisi erinevusi üles märkida, oli Otto Jespersen. Ta kirjutas Lakoffi artiklist veel 50 aastat varem (samuti mitteempiirilise) peatüki: palju kriitikat pälvinud „Language: Its Nature, Development, and Origin“ (1922) peatüki „The Woman“, mis proovis autori enda vaatluste toel avada meeste ja naiste keelekasutuse ning kõne erinevusi (Kim 2004). Tänapäevamõistes on tegu siiski väga stereotüüpse käsitlusega. Isegi, kui on teada esimesed keelt ja sugu uurivad teosed, on keeruline feministliku liikumise algust määratleda.

Feminismi perioodideks jagamine on tekitanud palju arutelu ja poleemikat (Rome, O'Donohoe & Dunnett 2019). Ei saa tingimata rääkida ülemaailmsest ühtsest feminismiloost. Lääne-feminism jääb idabloki feminismile kaugeks, nii nagu on erinev ajalugu, on erinev ka sellega kaasnev. (Koobak 2015) Kui jälgida lainestamisloogikat, võib tänaseks rääkida neljanda laine feminismist (Rome, O'Donohoe & Dunnett 2019).

Soo uurimise spetsiifika erineb keeleti, kuna soosüsteem pole keelkonniti ühtne. Siinne uurimus vaatab grammatilise soota keelt (eesti keel), kuid maailmas esinevad lisaks ka tüpoloogiliselt keerukamad juhud: grammatilise (ingl *grammatical gender*) ja naturaalse sooga (ingl *natural gender*) keeled. Mõiste „grammatilise sooga keel“ viitab suuremale põimitusele ülejäänud lasuseliikmete ja süntaksiga – selline keel on nt saksa keel, kus igal nimisõnal on grammatiline sugu (mees-, nais- ja kesksugu), mis ei pea olema seotud referendi sooga, kuid mis reageerib ülejäänud grammatilise kontekstiga (nt muutudes eri käändeis) (Kaukonen 2025b: 20–21). Naturaalne sugu teeb sammu tagasi ning seob referenti ja sugu – selline keel on näiteks inglise keel, kus viidatava soost sõltub personaalpronoomenivalik (*she/he*) (Kaukonen 2025b: 20–21).

Feministlik lingvistika ja soolise keele uurimine on eesti keeles võrdlemisi uus keeleteaduse haru, mille uurimine on veel üsna vähe esindatud. Kui viitevahendite uurimisega on Eestis tegeletud juba enne sajandivahetust (Pajusalu 2017), siis feministliku keeleteaduse viljelemine algas Eestis alles 2000. aastatel ja vaid üksikute uurimustena (vt nt Olt 2004; Pilvre 2011).

Kuigi eesti keeles puudub grammatiline sugu, ei ole tegemist sooneutraalse keelega. Eesti keele kõnelejad ei pruugi igapäevaselt tajuda soolistatud keelekasutust, nagu näiteks saksa keeles (Misersky, Majid & Snijders 2019), kuid see ei tähenda, et mõju puuduks.

1.3. Feministlik lingvistika ja eesti keel

Soolistatud keelelised valikud võivad esile tulla ka kontekstiväliselt. Sõna võib soole viidata ka üksi esinevana. Eesti keeles on selleks mitmeid leksikaalseid vahendeid (nt eesliited *nais-*, *mees-*). (Kaukonen 2025b: 94) Tegija soo markeerimine järelliidetega (*-tar*, *-nna*) on eesti keeles nagu ka teistes soome-ugri keeltes võõras kontseptsioon ehk mis on keelde laenatud mujalt. Küll aga on soome keelest jõudnud eesti keelde *tar*-naistegijasufiks. Indoeuroopa keeltega kokkupuutest on säilinud *nna*-järelliide (saksa keelest laenatud), mis näitab neile omast tugevat keelelise soosüsteemi olemasolu. (Ross 1996)

Eesti keeles on uuritud erinevaid leksikaalseid vahendeid, mis viitavad soolistatud keelekasutusele. Mitmete meediaväljaannete korpuste põhjal selgus, et pea igas võrreldavas kategoorias ilmnes meessoomarkeeringuga sõnu rohkem (Kaukonen 2025b: 95). Seda võib põhjendada tõsiasi, et eesti keeles kasutatakse neid viidatava soost sõltumata – leksikaliseerumise tõttu on sooline tähendus hakanud hajuma (Kaukonen 2025b: 95,97). Hajumine või semantiline neutraliseerumine võib laieneda sugudele (*esimees* ei pea tingimata olema meessoost), kuid ka elututele objektidele (*abimees* ehk mõni elutu tööriist või auto) (Puna 2006). Kõige rohkem esineb leksikaalset eristatust ametite, tegevuste ja hobide kategoorias, millest võib järeldada jätkuvat sugudevahelist ebavõrdust töövallas (Kaukonen 2025b: 96).

Grammatiliste vormide asümmeetria ilmneb ka teistes keeltes. Inglise keeles on sufiks *-ess* (lisatakse tegijanimele, sh ametinimetustele), mis viitab naistegijale (Wareing 1999: 69). Eesti keeles on sarnast nähtust – ametinimetuste markeeritust – uuritud (vt Kaukonen 2025b) ja inglise keelega sarnast süsteemi täheldatud, mistõttu näitlikustavad inglise keele näited selle lõputöö teoreetilisi lähtekohti (vt tabel 1).

Tabel 1. Inglise keele sooline markeeritus ametinimedes (Wareing 1999: 69).

<i>actor</i>	<i>actress</i>
<i>waiter</i>	<i>waitress</i>
<i>host</i>	<i>hostess</i>

Markeeritud sõnad on paremas tulbas, nende marker on varemmainitud *-ess*. See aga viitab, et sõna on täpsustatud; see on normiks, tavaks peetav sõna või tähendus, mida on muudetud. Markeerimata vormid on justkui lisanditeta keelestandardid, markeeritud sõna võib sel juhul vaadelda ka normist kõrvalekaldena. (Wareing 1999: 69–70) Eesti keeles võib sarnasusi tuua

eelnimetatud *nna*- (algne sõna nt *laulja*, markeeritud vorm *lauljanna*) ja *tar*-järelliidetega (algne sõna nt *sõber*, markeeritud vorm *sõbratar*).

Inglise keelele omast kontseptsiooni (Wareing 1999: 70) võib kõrvutada eesti keelega: naissoomarkeritega sõnad degradeeruvad ajas ehk kaotavad tõsidust (Puna 2006). Oxford Dictionary (2025a; 2025b) järgi näeb inglise keeles toimunud keelelise protsessi sõnades *mister/mistress* ning *lord/lady*, kus mehele viitav sõna tähistab kõrge staatuse ja võimupositsiooniga (meessoost) isikut (*mister* on austustiitel, *lord* tähendab maja peremeest, kellel on võim alamate üle), samas kui naisele viitav sõna on kasutusel hoopis madalamas, igapäevasemas kontekstis. *Mistress* tähendab armukest, *lady* on kasutusel mitmetes vähetasuvate ametinimede liitsõnades, nagu nt *cleaning lady*, *dinner lady* (Wareing 1999: 70). Eesti keeles on sarnase muutuse läbi teinud paar *eit* ja *taat*, kus *eide* konnotatsioon on üldiselt negatiivne (nt *eided roolis* ühendis viitab *eit* tõenäolisemalt rumalale, mitte vanale naisterahvale), samas kui *taadil* sellist tähendust ajas tekkinud pole. (Puna 2006)

Soolistatud keelt on uuritud ka kollokatsioonide kaudu, nt on vaadeldud inimest tähendavate sõnade kollokatsioone Tartu Ülikooli eesti keele koondkorpuses (vt Piits 2015). Vaatluse all olid erinevad sugu märkivad sõnad (*ema*, *mees*, *tütar*) ning nendega kontekstis kaasnev (nii laiendid kui ka pikemad lausekonstruktsioonid). Uuringust selgus, et sugupooli kajastatakse erinevates valdkondades aktiivsetena – mehed seostusid eelkõige n-õ koduvälise, naised kodusisese diskursusega (Piits 2015: 127). Kui mehi siiski kodusisestes toimetustes mainiti, kaasnesid pigem ühekordsetele või erilistele kodutöödele viitavad verbid (*ehitama*), samas kui naisele omistati sõnavaraliselt pigem igapäevasemate tööde vastutus (*pesema*, *keetma*). Naisega seostusid veel lastega seotud kohustused (*juhendama*), meestega esines kõige rohkem finantsilise toe kohustusega seotud tegusõna *teenima*. (Piits 2015: 127) Selline erisus tuli välja nii verbide kui adjektiivide statistikas. Kodusem ehk privaatsfääri kontekst tähendab seda, et naine on tugevalt seotud perekondlike sidemetega (suhtestaatus: *vallaline*, *abielus*) ja oma mehega – oluline on naise staatus mehe vaatepunktist (*endine naine*, *uus naine*). Ka naisisiku füüsiline osa on olulisel kohal, sest naine seostub uuritud lauseis eelkõige välise kuvandi ja atraktiivsusega. Meest kategoriseeritakse vastupidi välissfääri järgi – milline on tema positsioon kodust väljas (*rikas*, *kuulus*) ja milline on tema iseloom. (Piits 2015: 128)

1.4. Eesti keele viitamissüsteem

Viitamine seob keelt ja päriselu. Viide ehk viitav väljend on referendile osutav keeleline vahend, mis annab reaalelulisele objektile, nähtusele või olendile ehk referendile vaste.

Viiteseos referendi ja viite vahel kannab omakorda infot isikute ehk kõnelejate ja referendi vastastikuse suhte kohta. Ühele ja samale referendile tehtud viidetest moodustub viiteahel. (Pajusalu 2017: 566) Võrreldes päriseluliste entiteetidega ehk referentidega pole viited püsivad, neid muudetakse ja uuendatakse (Hint 2021: 109; Pajusalu 2017: 566). Suheldes kõneldakse üldjuhul mitmetest referentidest ehk paljudest teemadest, objektidest, inimestest – viide annab aimu kõneleja teadlikkusest ja infoväljast (kas käsitletav referent on talle uus või juba teada). Suhtluses osalevad vähemalt kaks inimest, kelle omavaheline mõistmine sõltub samuti infoväljast ja viidete ühtsusest. Kõnelejad peavad ühendama referente ja keelelisi üksusi viisil, mis toetaks ühesuguste või sarnaste viitevõrgustike teket. (Pajusalu 2017: 566) Suheldakse erinevate inimestega, mistõttu peab kõneleja tundma erinevatesse olukordadesse sobivaid väljendeid ja viitevõrgustikke ning keeles nende vahel otsuseid langetama. Valitud lingvistiline märg ja eluline entiteet moodustavad kokku diskursuselemendi. (Hint 2021: 109) Refereerides kinnitatakse või luuakse seega diskursust, nii ka tõekspidamisi ja suhtumist.

Viitamist saab käsitleda nii semantilisest kui ka pragmaatilisest aspektist. Semantiline lähenemine vaatlleb tähendust, mis entiteeti ja viidet seob, samas kui pragmaatiline suund keskendub küsimusele, miks sellise seose tekkimiseks vajalik keelevelik langetati – kasutuspõhisus seob seega nii referendi, keelelise üksuse kui ka kõneleja. (Abbott 2010: 2) Siinne töö keskendub küll viitavatele väljenditele ajakirjanduslikus kontekstis, kuid uurib seeläbi ka keele mõju. Seetõttu sobitub bakalaureusetöö pigem pragmaatilise kui semantilise uurimissuuna alla.

See uurimus vaatlleb vaid endofoorset ehk täielikult kirjalikku viitamist, sest ajakirjandustekst ei jäta lugejale võimalust näha kirjutaja žeste, näoilmeid või muud seesugust, samuti pole teksti saatjal ja vastuvõtjal võimalik viibida samas füüsilises ruumis. Suhtlusolukorras aga võib aga see piirang kaduda, sellisel juhul on tegemist eksofoorse viitamisega, kus kõnelejad saavad üksteise viitevõrgustike ühtsustamiseks kasutada mittedõnalisi abivahendeid (sh käeviiped otse referendi suunas). (Pajusalu 2017: 566–567)

Referendi keelelise vaste tuvastamise eesmärgil kasutatakse esimest korda refereerides eesti keeles nimisõnu ja nimisõnafraase. Esmaviitamise järel teema taastõstatamisel pole enam vaja nähtust nii täpselt kirjeldada, sest vestluspartner on sellega juba tuttav, mistõttu võetakse kasutusele lühem entiteedimärg – asesõna. Pronoomeneid kasutataksegi eelkõige kordusviitamisel. (Pajusalu 2017: 566)

1.5. Soostereotüübid ja sooline ebavõrdsus meedias

Meedia kannab ja peegeldab olulisi väärtusi, mida omakorda loevad ja vaatavad ühiskonnaliikmed, kinnitades neid väärtusi veelgi (Kaukonen 2021). Kirjalik väljendus, sh meediatekst, kategoriseerib kogu tajutavat maailma. Reaalsuses kogetud element peab tekstis saama nimetuse, mille järgi moodustub tähiste süsteem, milles avalduvad kehtivad päriselu hierarhiad ja suhted, kusjuures just meedial on selle loomisel oluline roll. (Hjarvard 2008: 106) Loodud seosed avalduvadki viidetena, viide on juba sildistatud osake. Viitamiseks vajaminev keelekasutus on iga keelekõneleja sõnavaraline, aga ka süntaktiline valik. (Kasik 2008: 20–21)

Meedia avab ka sugudega seotud stereotüüpe ja väärtusi. Mitmed käsitlused on välja toonud meeste domineerivat positsiooni lääne kultuuriruumis; täheldatud on ka meestevõimu tagajärjel loodud mehe staatust tõstvat keelt (vt nt Spender 1980), mis peegeldub omakorda meediakeeles. Sellise käsitluse kohaselt on kujundatud kogu tajutav keelelis-sotsiaalne ruum, mis ei jäta piisavalt vahendeid, et kujutada naise kogemust ja olemust (Spender 1980: 1–2). See peegeldub hiljuti esile kerkinud ülemaailmses probleemis – *manosphere*'i tekkes (eesti keeles kasutusel ka kui manosfäär). Tegu on tugevalt konservatiivsete vaadete ja mehe kui ühiskonna (ja ka eraelu) domineerija positsiooni tõusuga, millega kaasneb naise olemuse taandamine vaid soole ja soostereotüüpidele. (Kaukonen jt 2024: 8) Misogüünne vaade maailmale võib kanduda ka meediast välja – tugevate vaadetega toksilist maskuliinsust pooldavad mehed, kes õigustavad naiste ahistamist, on näidanud, et viha ei jää vaid ekraanidele, vaid jõuab vägivaldsete konfliktideni päriselus (Haslop et al. 2024; UN WOMEN 2025).

Meeste võimu tõusmise ja naiste taandumisega on võimalik luua paralleele ka Eesti meedias. Trükimeedia on asendunud sotsiaalmeediaga (Kaukonen jt 2024: 20). See aga loob võimaluse n-ö filtrimullide tekkeks. Filtrimull ehk personaliseeritud sisuvoog hoiab kasutajat raamides, kus algoritm peidab teistsuguste vaadetega meediat. (Shcherbakova & Nikiforchuk 2022) Sotsiaalmeedia on üles ehitatud vastakusele ja nn šokifaktorile, mis suurendab vaatajate aktiivsust, kuid samal ajal võib õhutada polariseeritust ja tekitada valearusaama, et ongi olemas vaid üks universaalne tõde. Nii avaneb aga hõlbus tee misogüünsete ringkondade ning ideoloogiate tekkeks ja levikuks. (Kaukonen jt 2024: 20)

Lisaks kontekstipõhisele vaatele leidub kinnistunud stereotüüpe ka keeletasandil. Varem mainitud korpusuuringutest selgunud sarnased jooned ilmnevad ka meedias: naiste kujutamine on seotud pigem privaatsfääriga. Naisi kajastavates lugudes ilmneb rohkem soo esiletõstmist, samas kui meest representeeriv lugu rõhutab tema tööalaseid saavutusi või tegevusvaldkonda, mille tõttu ta pälvis meedia tähelepanu. (Piltre 2011: 78)

Meedias naised ja mehed kujutavad valdkonnad näitavad soolist eristatust. Patriarhaalne ühiskond kinnitab mehe positsiooni standardina, mistõttu toimivad meestega seotud normid ka ideaalse ühiskonnaliikme šabloonina (Põldsaar 2001). Kuigi meessooga seotud norme tajutakse rohkem üldkehtivatena, pole ka naised, kes meeste aladel tegutsevad, kuidagi tähelepanust kõrvale jäänud – nii naised kui mehed, kes enda soo sotsiaalsesse raamidesse ei mahu, tuuakse meedias esile (Marling jt 2024). Ühiskonnas kehtivatele soorollidele vastandumisega on täheldatud ka kaasnevaid negatiivseid konnotatsioone ja häbimärgistamist (Põldsaar 2001).

Üheksakümnendatel ja 2000. aastate alguses kajastati Eesti meedias naised üldiselt meestest vähem; jälgiti kinnitunud soolist süsteemi ja rõhutati naise kuuluvust kodusisesesse sfääri. Kindlates valdkondades (nt poliitika ja majandus) jääb kajama naise „erakordsus“ sellel alal tegutseda, siit ka soo rõhutamise tendents. Valdkond, kus naised kajastati rohkem kui mehed, oli meelelahutus. Ka see peegeldab patriarhaalse diskursuse loomist ja kinnitamist, sest naise roll meelelahutajana sobib kehtivate normide ja tavadega. Naiste kujutamine Eesti meedias küll suurenes vaatlusalusel perioodil (1992–2008), mis võiks tunduda positiivse tõsiasi, kuid see ei tähendanud naise rolli kujutamise laiendamist. Sel perioodil toimunud tabloidiseerumine ja privaatsfääri kasvamine meediasse tõi endaga kaasa ka rohkemate naiste kajastamise, kuid siiski neile Eesti meedia patriarhaalses diskursuses kehtivates piirides, s.o naised ei hakatud rohkem näitama teistes valdkondades, nagu poliitika või majandus, vaid endiselt privaatsfääriga seotud teemadel ja meelelahutuses. (Piltre 2011: 79–80)

Privaatsfääri kuulub ka emaduse diskursus, mis kannab samuti stereotüüpseid hoiakuid. Ajakirja Pere ja Kodu põhjal tehtud uuring kinnitab emaks olemisega seotud tõekspidamisi. Emadest räägitakse hinnangulisemalt kui isadest, samas on isa-lapse koosolemist kajastatud rõõmsamas, tähtsam kontekstis. Isa kohalolu lapse elus on käsitletud kui erandit, mis viitab isarolli tagaplaanilisusele – lapse eest vastutab tüüpiliselt ema. Ema on jällegi kõikvõimas ehk saab kõigi lapsekasvatamiseks vajalike asjadega üksi hakkama. Selline kangelaslikkuse diskursus aga illustreerib taas üksi vastutuse võtmist ja kinnitab naise olulisemat rolli lapsevanemana. (Roosaar 2024: 38–38, 41, 45–46)

2024. aastal tehtud uuring näitab, et traditsiooniline massimeedia pole polariseerunud sotsiaalmeediarühmitustega võrreldes nii selgelt misogüüne. Massimeedias näeb tugevaid stereotüüpseid vaateid eelkõige tarbijate avalikes vastustes – kommentaariumides. Kuna aga sotsiaalmeedia on kohati ainsaks meediakokkupuuteks, mõjutab see auditooriumi vastuvõttu. Nii luuakse avatud platvorm, mis ei lõppe artikli ilmumisega, vaid saab just sealt alguse. (Kaukonen jt 2024: 53)

1.6. Persoonilugu uurimismaterjalina

Persoonilugu kui žanr on fookustatud vaade isikule. Sellest lähtudes saab väita, et see on mingil määral alati seotud sooga (ka mõne persooni soo väljajätt on soouuringuteks oluline info). Persoonilood pole seotud kindla valdkonnaga, artiklite teemad valitakse vastavalt inimesele, mistõttu saab teha järeldusi (kui neid on) sugudevaheliste kujutamiserinevuste kohta. Eesti meedias on naistest kirjutatud persoonilood olnud rohkem seotud meelelahutuslike eesmärkidega, samas kui meestest on kirjutatud lisaks ka väga tõsiseid ja märkimisväärsete saavutustega seotud (uudislikke) lugusid. (Piltre 2011: 61)

Eesti keele soouuringutes on sarnast meetodit kasutatud ka varem. Persoonilugude isiklikustatud fookus annab kitsama, parema ülevaate soomustrite vaatlemiseks. Marling jt (2024) uurisid juhiametiga seotud soostereotüüpseid arvamusi ja suhtumist, mida otsiti ühe algallikana ka persoonilugudest. Tulemused kinnitasid, et eelarvamused naiste ja meeste rollide kohta töömaastikul pole kuhugi kadunud – naised on endiselt juhina erandid, meessoost juht tundub loomulikum. Stereotüüpsus oli olukorrati veelgi juurdunud: nii mees- kui naissoole omaseid „naiselikke“ ja „mehelikke“ omadusi võimendati, näidates naist, kui supertegelast ja meest kui ideaalset oma soo esindajat (taandudes siiski n-ö meessoost juhi normaalsuse diskursusele). Samas ei puudunud ka soostereotüüpe kummutavad näited, mis annavad lootust, et protsess liigub siiski edasi, mitte ajas tagasi.

2. Uurimismaterjal ja -meetod

2.1. Materjal

Uurimuse materjal koosneb Postimehe ja Õhtulehe veebiväljaannete, sh nende alaväljaannete (Lõuna-Eesti Postimees, Naisteleht jt) persoonilugude sissejuhatustest. Uuringu eesmärkidest lähtuvalt oli tarvis vaadelda keskmist meedia keelekasutust. Materjali valimiseks tehti ka pilootanalüüs, mille tulemusel jäid tööst välja tabloidväljaanded, nagu Kroonika, kus on kasutusel väga kujundlik ja võimendatud sõnavara; ning sooteadlikud, feministlikud väljaanded, nagu Mürileht, kus eelistatakse sooneutraalset sõnakasutust ja pööratakse sellele tuntavalt tähelepanu – uurimismaterjali oli väga vähe. Postimees ja Õhtuleht sobisid eelteadmiste tuginedes uuringusse kõige paremini.

Mõlema väljaande otsingumootori abil (otsingusõna „persoon“) võeti 50 kõige värskemad lugu, kusjuures need pidid olema ilmunud aastatel 2025 või 2026. Persoonilugude kasuks otsustati uurimismaterjali kogumise efektiivsuse tõttu – lugude isikule suunatud vorm soodustab viitamist. Leitud lood ei pidanud olema väljaandes sildistatud persoonilooks, sest tihti poldud seda üldse lisatud. Uurimiseks vajaliku žanrilise ühtsuse eesmärgil valiti kolmele tingimusele vastavad artiklid:

- 1) lugu keskendub ühele isikule, mitte paarile, perele või grupile;
- 2) lugu annab ülevaate isiku elust, saavutusest või muust sarnasest, liialt uudisliku sisuga lugusid valimisse ei võeta;
- 3) viitamine toimub kas pealkirjas, juhtlõigust, lisapunktides või pildi allkirjas – tekstis, mida lugeja näeb ja loeb esimesena.

Iga persooniloo sissekanne koosnes pealkirjast, juhtlõigust, lisapunktidest (kui oli) ja pildi allkirjast (kui oli); see on info, mis ei jää üldiselt maksumüüri taha ja on seega loost kättesaadavaim, nähtav ja tarbitav osa. Samuti on see kõige otstarbekam viis bakalaureusetöö mahu piiramiseks. Kui pildi allkirjas oli ainult loo peategelase nimi, jäeti need välja. Lisapunktid, mis esinesid Postimehe osades lugedes, koondasid persooni olulisemad mõtted ja ütlused täpploendis, lisati samuti uurimismaterjali alla, sest asusid enne juhtlõiku ja olid seega lugejale esile toodud.

Esimesena koguti ajaliselt järjest 50 lugu. Peale algset sorteerimist jäeti välja vaid paar üksikut kategooriatega mittesobivat artiklit. Järgmiseks jagati valim kaheks persooniloo peategelase soo järgi ning võrdsustati nii, et lood meestest ja naistest oleksid tasakaalus. Selle tulemusena näidete maht kasvas, midagi ära ei kustutatud. Lisanduvad artiklid pidid järgima

kehtivat ajalist piiri, samuti pidid need olema järgmised kõige ajakohasemad, mis otsingumootor sõnaga „persoon“ välja pakkus. Ühtki mittebinaarse peategelasega lugu valimisse ei jõudnud, seega võrreldakse naiste ja meeste kujutamist.

Postimehe andmestikku koguti algselt 50 persoonilugu, millest kolm sorteeriti välja, sest need ei sobinud kriteeriumitega. Allesjäänud artikleid oli 47, neist 25 olid kirjutatud meestest ja 22 naistest. Tasandamiseks võeti juurde kolm naistelugu. Õhtulehe otsingumootori pakkumiste järgi koguti andmestikku 33 naistelugu ja 18 meestelugu, seega otsiti juurde sama otsingusõnaga 15 meestelugu (kokku 66 teksti). Veebiportaalide mahuerinevuse tõttu suurendati ka Postimehe andmestikku 16 lisaartikliga, milles nii nais- kui meespeategelasega lugusid oli võrdselt – andmemahtu jõudis seega mõlemast veebiväljaandest 66 teksti, kokku 132 persooniloo sissejuhatust.

2.2. Meetod

Bakalaureusetöös keskendutakse tähendustele, seostele ja viitetüüpidele. Võrreldakse, kas ja kuidas on viitamine seotud referendi sooga; vaadeldakse, milliseid aspekte seostatakse kindlate sugudega ja markeeritakse viitamiseks kasutatud tüüp. Töö põhirõhk on sooliselt markeeritud viitavatel väljenditel (ehk viidetel, millest järeldeb viidatava sugu ilma nime mainimata), kuid arvesse võetakse ka teisi sissejuhatustes esinevaid viiteid, sest need aitavad kirjeldada peategelase ümber moodustuvat viitekeskkonda. Uurimuses ei keskenduta ühele kindlale soomarkerile, vaid analüüsitakse kõiki leitud juhte, sealhulgas nii soolisi tuletusliiteid (*-tar*, *-nna*) ning liitsõnu, mille sooline tähendus on täiendsõnas (*naispeaminister*) või põhisõnas (*perenaine*).

Lisaks otsestele soomarkeritele analüüsitakse ka kasutatud omadussõnade vms iseloomustava sõnavara tähendusvälju (vrd *kõva mees* vs. *kaunis naine*, vt Piits 2015: 87) ning muid diskursusmarkereid. Viimaste alla liigitub stereotüüpsus: analüüsitakse ülevaatlikult persoonilugude konteksti ja üldteemasid, et kaardistada umbkaudne kujutamiserinevus mees- ja naispeategelaste vahel. Kuna töö keskendub eelkõige viitevahenditele, siis vaadeldi kõiki viiteid esialgu kontekstitult ehk analüüsi ülejäänud tekstist eraldiseisvana. Teise etapina asetati viide taas konteksti ning võeti arvesse juuresolevat tausta.

Persoonilugude sissejuhatusi koguti manuaalselt Exceli tabelisse. Üks andmestiku sissekanne (ehk ühest persooniloost võetud tekst) koosnes kuuest eraldi kogutavast infost:

- 1) väljaanne ning rubriik – Postimees, Õhtuleht; rubriik: Sport, Naisteleht, Lõuna-Eesti Postimees jne,

- 2) persooniloo pealkiri,
- 3) link persooniloole,
- 4) kuupäev,
- 5) juhtlõik,
- 6) lisapunktid ja/või pildi allkiri.

Postimehe andmestikku jõudsid lood kaheteistkümnest rubriigist: Elu24 (2), Kultuur (10), Lõuna-Eesti Postimees (17), Maailm (2), Majandus (2), Naine (1), Pärnu Postimees (3), Postimees (13), Raamatuportaal (1), Saarte Hääl (1), Sakala (12), Virumaa teataja (2). Õhtulehe andmestikku vaid neljast (Naisteleht (51), Naisteleht 55+ (11), Sport (3), Tiiu (1)) rubriigist.

Peale andmete sisestamist alustati viidete märgendamise (vt tabel 2). Markeeriti kõik viitamised, mitte ainult soolised viited, et näha, millise osa moodustavad soolised viited kõigist viidetest ja vastata 1. uurimisküsimusele. Bakalaureusetöö mahu piiramiseks jäeti välja personaal- ja demonstratiivpronoomenid, sest need ei sisalda soolist markerit ega ka selle töö uurimisküsimustele vastamiseks piisavalt semantilist infot.

Kõigi märgendite ette lisati N/M vastavalt viidatava soole, sest mitmetes tekstides viidati ka persooniloo peategelase soost erinevale isikule. Kahes loos märgendati ka NL/ML, mis on naissoost loom / meessoost loom. Ühes viites kasutati ka ME, see on meessoost elutu referent. Igat viidet analüüsiti neljast aspektist (vt täpsemalt tabel 2):

- 1) viitetüüp,
- 2) sooliselt markeeritud sõnavara,
- 3) semantiline lisainfo viites,
- 4) viite hinnangulisus.

Kõigepealt määrati üldine viitetüüp (vastus 3. uurimisküsimusele), mille abil saaks viitamisest parema ülevaate ning tulemusi oleks võimalik kategoriseerida. Viitetüüp markeerib viite grammatilist struktuuri ja lisainfo olemasolu, kuid ei selgita seda lähemalt. Igale viitejuhule lisandus ka täpsustus – sooliselt markeeritud sõnavara. Täpsustus osutus vajalikuks, sest tüüp ei anna kogu lisainformatsiooni viitesisu kohta, samas oleksid liialt täpsustatud tüübid muutnud üldistamise keeruliseks. Nii tekkis võimalus kaardistada täpsemalt sooliselt markeeritud sõnavara ning sellega kaasnevaid süntaktilisi, morfoloogilisi ja sõnamoodustusega seotud aspekte ning vastata 2. uurimisküsimusele.

Struktuurile lisaks märgiti ka semantilist lisainformatsiooni (vastus 2. ja 3. uurimisküsimusele), mis avab viitetüübi tähenduslikku sisu üldistatud kujul (teemade kaupa, vt tabel 2); samuti on see oluline referendi sooga seotud aspektide markeerimiseks ja hilisemaks sugudevaheliseks võrdluseks. Viimaks pandi viitele ka hinnangulisusmärke (vastus

3. uurimisküsimusele), mis üldistaks andmeid ja näitlikustaks keelevalikute mõju. Hinnangulisusmärke on subjektiivsem, kui eelnevad kategooriad, kuid aitab avada viite tonaalsust ja seeläbi ka diskursust. Igale viitejuhule anti üks märke kolmest:

- 1) intensiivistatud – viidatavast kõneldi ülivõrdes või kasutati võimendatud sõnavara, nt *legendaarne*;
- 2) positiivne – viidatavast kõneldi soojalt, viitele lisati mõni positiivne omadussõna, nt *südamlik*;
- 3) neutraalne – viites ei kajastunud hinnang, kasutati vaid nime, päritolu või muud seesugust.

Tabel 2. Märkenduskategooriad ja -juhis.

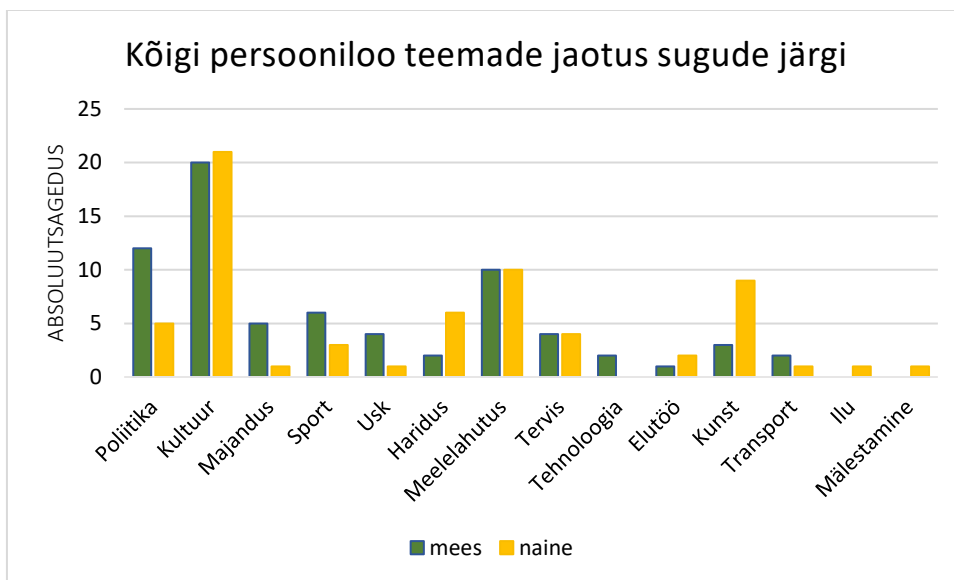
Viitevormi tüüp	<ol style="list-style-type: none"> 1) Nimi 2) Amet + nimi (<i>korvpallor Heino</i>) 3) Apellatiiv + nimi (<i>olümpiamängude maskottide koguja Liis Paabo</i>) 4) Apellatiiv (<i>näitleja</i>) 5) Kirjeldus + apellatiiv (<i>särtsakas Põlvamaa aasta bussijuht</i>) 6) Kirjeldus + nimi (<i>eluunistuse täitnud Jaanus Raidal</i>) 7) Omadussõna + apellatiiv (<i>vastset volinikku</i>) 8) Omadussõna + nimi (<i>väike Rene</i>)
Sooliselt markeeritud sõnavara	Märkendati vastavalt viitele (<i>ema, sõbranna jm</i>).
Semantiline lisainfo	<ol style="list-style-type: none"> 1) Amet (<i>bussijuht</i>) 2) Iseloom (<i>jutukas raadiomees</i>) 3) Välimus (<i>blond</i>) 4) Suhe (sõprussuhe, romantiline suhe, töösuhe; <i>sõbranna</i>) 5) Sugulussuhe (<i>õed</i>) 6) Poliitvaade (<i>Isamaa erakonda kuuluv</i>) 7) Staatus (<i>verivärske; 10 a ametis olnud</i>) 8) Saavutus (<i>mees, kes algatas arvamusfestivali</i>) 9) Päritolu/koht (<i>viljandlane</i>) 10) Sugu (soolisest viitest sai teada vaid referendi soo; <i>mees, naine</i>) 11) Vanus (<i>40-aastane</i>) 12) Kompetents ehk oskus (<i>osavate kätega</i>)

	13) Elukäik (<i>vägivalla ja mõnuainete keskelt pagenud võrulanna</i>) 14) Funktsioon (<i>abimees</i>)
Viite hinnangulisus	1) Intensiivistatud – <i>üks rikkamaid</i> 2) Positiivne – <i>südamlik</i> 3) Neutraalne – <i>eestlanna</i>

3. Analüüs ja tulemused

3.1. Lugude teemad ja sissejuhatuste üldine kontekst

Esmalt selgus, et naistest ja meestest kirjutatud artiklite teemad jagunesid üsna stereotüüpselt. Üldises teemajaotuses võib samuti leida kehtiva diskursuse jooni, mida on varem täheldatud (vt joonis 1).

Joonis 1. Mõlema väljaande persoonilugude teemad, jagatud persooniloo peategelase järgi.

Meestest kirjutatakse rohkem lugusid poliit-, majandus-, spordi-, usu-, tehnoloogia- ja transporditeemadel, samas kui naised domineerivad stereotüüpsetel naiste valdkondades, nagu ilu, kultuur, haridus, kunst. Privaatsfääri ja meelelahutust on varemgi eelkõige naiste ajakirjanduslikku amplituusse paigutatud (vt nt Pilvre 2011), mida tõestab ka selle uuringu esmane tulemus. Neile lisanduvad veel mälestamine (persoonilugu, mis kirjutati isiku surma puhul) ja elutöö.

Teemajaotus võib mõjutada ka viitamisviisi, see esildus selle andmestiku põhjal just terviseteemalistes lugudes. Meestest ja naistest kirjutati võrdne arv tervisega seotud artikleid. Oluline on märkida, et neljast terviseteemalisest loost kajastati naisi eelkõige haigena (vt näide 1 ja 2) või mõne tervisliku probleemiga (vaid üks artikkel oli naisest kui tervisepakkujast), samas kujutasid kõik neli meestest kirjutatud terviseteemalist artiklit meest kui ravijat või abiandjat (vt näide 3).

(1) PÄEV KORRAGA | Vähihaige Mia Maria ... (Naisteleht, 20.01.2026)

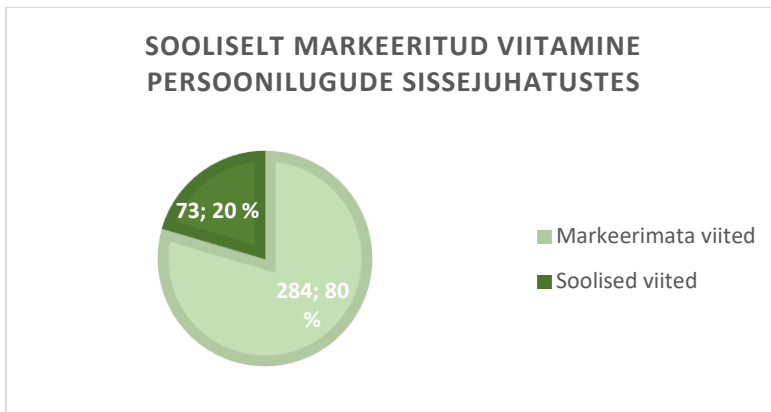
- (2) Vägivalla ja mõnuainete keskelt pagenud võrulanna inspireerib naisi kannatustest välja võitlema (Lõuna-Eesti Postimees, 13.09.2025)
- (3) Tervisevalvur: Tõstamaa ja Varbla valla perearst Madis Veskimägi on Pärnumaal töötanud juba kolm aastakümnet (Naisteleht 55+, 30.09.2025)

Meessoost isikule viidates kasutati intensiivistatud ja mütopoeetilist võtet, kus rõhutamise eesmärgil kasutati metafoori *valvur*. *Tervisevalvur* on võrreldes sõnaga *arst* hinnanguliselt markeeritud ja kinnitab selles kontekstis mehe kui kaitsja ja tugevama osapoole stereotüüpe. Samuti peegeldatakse kehtivat diskursust, et mehed ei räägi oma muredest, eriti vaimsetest tervisemuredest (vt nt Morgiève et al. 2026) ning seda ei kajastata. Naised on aga oma tervislikust seisust eneseteadlikumad, seda jagatakse avalikult. Probleeme ei pisendata, vaid neist õpitakse ja seekaudu inspireeritakse ka teisi (vt näide 2). Lisaks kinnitab see tulemus ka arst-on-mees-diskursust, mille järgi on meesarstid tõsiseltvõetavamad ja ka teiste toetavate töötajate (just medõdede) jaoks loomulikumad (Zepek & Phillips 2003). Diskursus on selles valdkonnas viitega tihedalt seotud: ka kontekstitult tuleb selgelt välja kujutamiserinevus meeste ja naiste vahel. Viited *vähihaige* ja *vägivalla ja mõnuainete keskelt pagenud võrulanna* näitavad, et tegu on kannataja või patsiendiga, samas kui *tervisevalvur* on juuresoleva taustatagi arusaadavalt keegi, kes heaolu eest vastutab või seda kaitseb.

Kokkuvõtlikult viitavad andmed teemajaotuses stereotüüpsetele joontele, eriti esindub see tervise-teemalistes lugudes. Diskursus on viitevahendiga tugevalt seotud ning avaldub ka ilma kontekstita. Siiski tasub lugude temaatilist maastikku kriitilise pilguga vaadelda. Seda mõjutavad rubriigid, mille lood veebilehe algoritm välja valis. Õhtulehel on eraldi naistele suunatud alamväljanne Naisteleht, mille lugusid tuli otsingus enim ette. Postimehe rubriigist Naine jõudis andmestikku vaid üks sissekanne. Siiski ei saa teada, mille alusel otsingumootor lugusid pakkus, ning öelda, kas Õhtulehe naistele suunatud väljanne kajastab naisi ja naiste kogemusi rohkem kui Postimehe vastav rubriik.

3.2. Sooliselt markeeritud viitamine

Mõlema väljaande peale kokku esines 357 viitejuhtu. Sii arvestusse kuuluvad kõik märgendatud viited sissejuhatustes, mitte ainult viited lugude peategelastele. Neist 73 oli sooliselt markeeritud (vt joonis 2). Kogumahust on see üks viiendik ehk 20%.

Joonis 2. Sooliselt markeeritud viitamise osakaal persoonilugude sissejuhatuste viidetest.

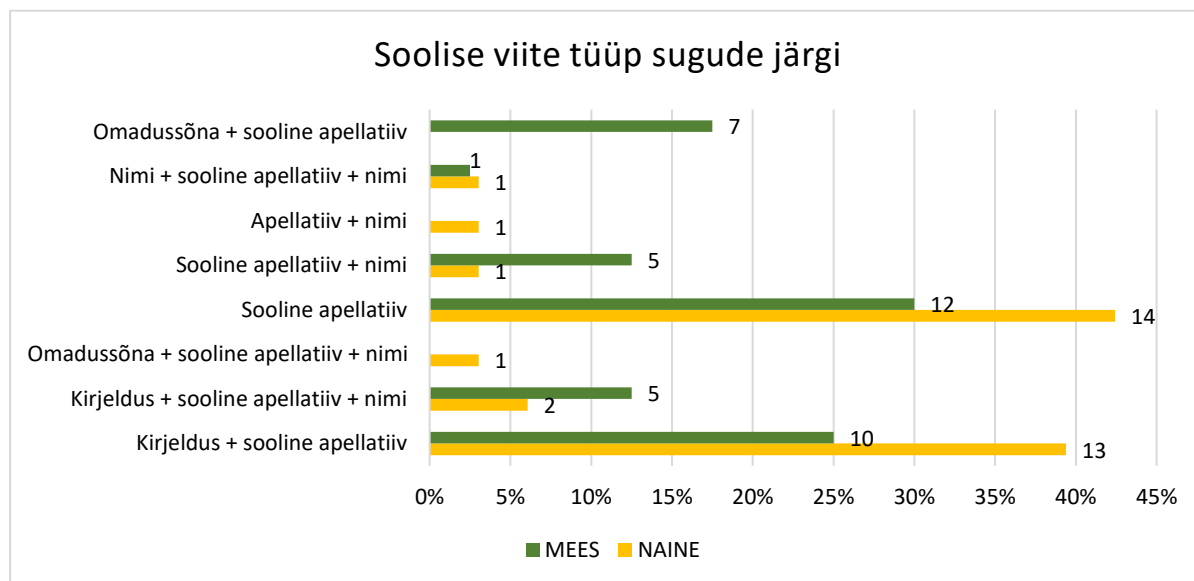
Õhtulehes ilmnes sooliselt markeeritud viiteid 42 juhul, mis teeb kõigist Õhtulehe viidetest natuke üle viiendiku (25%), Postimehes oli soolisi viiteid vähem (31 erinevat juhtu, 16% kõigist Postimehe viidetest). Soolisi viiteid polnud peategelaste sugude järgi tasakaalustamisele vaatamata võrdselt – meestunnusega viiteid oli absoluutarvuna natuke rohkem (40 juhtu; 55%) kui naistunnustega (33 juhtu; 45%). Meestunnustega sõnade arvu ülekaalu kinnitavad ka varasemad uuringud (vt nt Kaukonen 2025b). Seda võib selgitada tõik, et meessoovorme tajutakse üldisikulistena, s.o mitte välistades naissugu (Kaukonen 2025b: 95). Samuti omistatakse pigem meessugu elututele objektidele (Kaukonen 2023). Kuna mees- ja naissoo esindajatele tehtud markeeritud viidete absoluutarv pole sama, siis vaatan edaspidi lisaks proportsioone kummagi soogrupi sees.

Seega jäävad Postimehe ja Õhtulehe tulemused piirsesse, mis väldivad mõlemat äärmust – sooline viitamine pole liialt rõhutatud, samas pole see ka puuduv või teadlikult välja jäetud, mis kinnitab selle uurimuse jaoks sobilike väljaannete valikut. Sooline keelekasutus on olemas, kuid see on pigem tagaplaanil ning mõjutab ja kinnitab varjatult lugeja sooliste normide taju. Mees- ja naisisikutele tehtud viiteid pole võrdselt, kuid see ei takista siinse töö eesmärkide saavutamist.

3.2.1. Soolise viite tüüp

Selles alapeatükis käsitlen viitetüüpi vormilise kategooriana; semantilist sisu ja hinnangulisust vaatlen eraldi järgmistes alapeatükkides. Vormi järgi esines mõlemas

väljaandes kokku kaheksa viitetüüpi (vt joonis 3). Viitetüüpe märgiti viitestruktuuri järgi ega arvestatud täpsema semantilise infoga.

Joonis 3. Soolise viite tüüp.

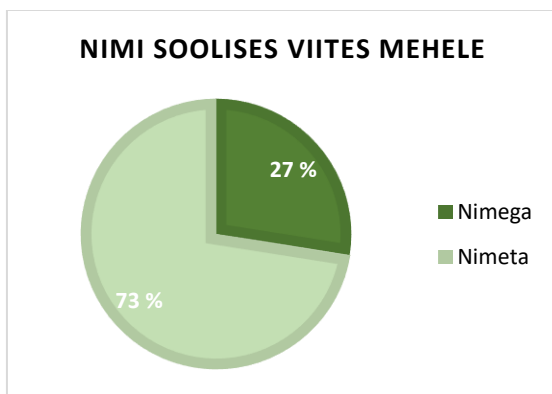
Nii nais- kui meessoos esindaja kohta kasutati enim soolist apellatiivi ilma isiku nimeta (meessoost isikutele viitamisel 12, naissoost isikutele 14 korral). Soolise apellatiivi alla kategoriseerusid kõik üldnimetused, mis näitavad viidatava sugu, sh nii sugulussuhteid kajastav sõnavara (*ema, isa, tädi*), aga ka *nais*-täiendosa või *mees*-põhisosa sõnad (*tantsumees*). Kasutusjuhtude sageduselt teine oli kirjeldus koos soolise apellatiiviga, millega viidati samuti naistele (13 korral) rohkem kui meestele (10 korral). Kirjelduse märgi lisati kõikidele viidetele, mis sisaldasid enne apellatiivi ja/või nime ka lisainformatsiooni (asukoht, täpsustused jm; nt *Facebookis tegutseva Senioride Klubi algataja Marvin Veeroja*). Kolmas kasutatavaim tüüp on aga sooti erinev: meestele viidati omadussõna ja sellele järgneva soolise apellatiiviga seitsmel korral, naistele sellise tüübiga viidet andmestikus polnud. Naistele viitamise sageduselt kolmas tüüp oli kirjeldus koos soolise apellatiivi ja nimega (2 juhtu), mida kasutati meestele viitamiseks üle poole rohkem (5 juhtu).

Üks viitejuht ei sisaldanud soomarkerit, küll aga loeti see soolise viite alla (apellatiiv koos nimega). Sakala (Postimees) ajakirjanik kasutas naissoost isikule viitamiseks loo pealkirjas hellitusnime, mis koosnes persooni eesnimest ja töövaldkonnast (vt näide 4).

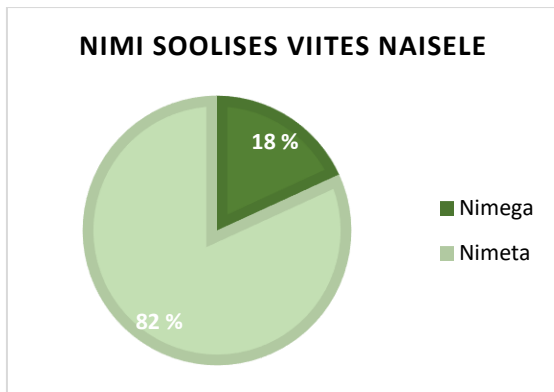
- (4) **PERSOON**) *Muuseumi-Anu* soov sai teoks grammofonivänta keerates (Sakala, 20.12.2025)

Muuseumi-Anu loeti soolise viite alla, sest rohkem selliseid juhte ei esinenud, samuti polnud tegu ainult nimega. Viide ei jää ka sooneutraalseks – oleks olnud võimalus kasutada mõnda muud vahendit, mida andmestikus palju ette tuli, näiteks muuseumitöötaja või muuseumi juhataja. Seega loeti nimi sooliseks viiteks. Hellitusnime alapunktiga märgendatud ehk sarnaselt või samasuguse struktuuriga viiteid meeste andmestikus ei olnud.

Mõned viitevahendid sisaldasid ka viidatava nime. Kokku mainiti soolises viites isiku nime 17 korral. Naisisikute kohta käivates sooliselt markeeritud viidetes sisaldus nimi harvemini: nimelisi viiteid oli naiste puhul võrreldes meestega pea kaks korda vähem. Nimi kinnistab identiteeti (Pilcher 2017) ja määratleb seeläbi inimest iseseisva üksusena. Siinse tulemuse – naisenime suuremat väljajätu soolisest viitest – põhjal võib tuua paralleeli varem täheldatud tõi gaga: naine on mehega võrreldes pigem toetav kõrvaltegelane, kui peategelane (Pilvre 2011: 56; Marling jt 2024). Siinse töö andmestikus sisaldasid nime kuus soolist viidet naisele (ligikaudu 8% kõigist sooliselt markeeritud viidetest), meesisiku nimi mainiti koos soolise viitega üheteistkümnel korral (15% kõigist soolistest viidetest). Kuna mees- ja naisisikute viidete hulk oli erinev, saab neid analüüsida ka enda koguarvu suhtes (vt joonised 4 ja 5). Kõigist naissootunnusega markeeritud viidetest sisaldasid nime 18% viidetest (6 korda) ehk ligikaudu kuuendik, meessootunnusega viidetes esines nimi 27% kõigist meessoost isikule viidatud soolise markeeringuga juhtudest (11 korda) ehk ligikaudu neljandik.

Joonis 4. Nimi meessoost isiku soolises viites.

Joonis 5. Nimi naissoost isiku soolises viites.

Esines kaks juhtu, mis märgendati nimi + sooline apellatiiv + nimi. Selline märgend näitas mõlemal juhul sugulussuhet (vt näited 5 ja 6), samuti esinesid mõlemad viited samas tekstis.

(5) **Jaagu isa Ants** jõudis kirjutada kümme-kond raamatut ... (Tiiu, 17.11.2025)

(6) **Jaagu tütre Brital** on ilmunud kaks luulekogu. (Tiiu, 17.11.2025)

Tulemuste põhjal ei saa veel siiski teha järeldusi sugulussuhete kujutamise olulisuse taandumisest, sest üksnes viite struktuur ei võimalda näha tervet semantilist sisu. Sugulussuhete märgendid esinesid ka teistes viidetes, mille struktuur oli näidetest 5 ja 6 erinev. Mõningaid tulemusi saab siiski viite sisu kohta näha: struktuur avab üldpildi lisainformatsiooni ehk semantiliste märgete ja muude struktuuriüksuste sugudevaheliseks võrdlemiseks.

Koos soolise viitega esines mingit tüüpi lisainformatsioon (mis polnud sooline apellatiiv ise ega isiku nimi) ehk kirjeldus ja/või omadussõna kokku 22 (55% kõigist meessootunnusega viidetest) viites mehele ja 16 (48% kõigist naissootunnusega viidetest) viites naisele. Naiste arvestuses jäeti välja eelnevalt käsitletud *Muuseumi-Anu* viide, sest see arvestati samuti ainult sugu väjendava viite alla. Samas saab sealt teada personi ameti, mis tõstab selle muudest viidetest oma semantilise märke järgi siiski esile. Kui ka see lisainformatsiooni alla arvestada, jäävad sugudevahelised protsendid veelgi võrdsemad, esinedes 52% viidetes naistele. Ei saa vaid viitestruktuuride baasil väita, et lisainformatsioon oleks naistele viidates vähemoluline, kuid märgendades semantilisi üksusi põhjalikumalt, ilmnevad siiski sugudevahelised erinevused.

Kokkuvõtteks esinesid enamik markeeritud viitetüüpe nii meeste kui ka naiste puhul, samuti olid esimesed kaks sagedasemat tüüpi mõlema vaadeldud soogrupi puhul samad (*sooline apellatiiv ja kirjeldus + sooline apellatiiv*). Naisisikule viidates esildus üks hellitusnime alla kategoriseeritud juht, mis oli andmestikus ainus. Nime mainimine soolises viites erines aga sooti: rohkem esines nimelisi viiteid meesisikutele tehtud soolistes viidetes, mis peegeldab

meeste üldist suuremat isikulistatust ja naiste tajumist kõrvaltegelastena. Täpsemalt määratlemata semantilist lisainformatsiooni esines mõlemas soorühmas üsna võrdselt, jäädes oma soogrupi arvestuses umbes 50% juurde. Ainuüksi viitetüüp ei võimalda uurida viidetes sisalduvaid tähendusi ja võimalikke sugudevahelisi eripärasid, neid analüüsitakse täpsemate vahenditega peatükis 3.2.3.

3.2.2. Sooliselt markeeritud sõnad

Täpsustatud sooliste sõnade analüüs aitab vastata teisele bakalaureusetöös püstitatud uurimisküsimusele. Tabelis on koos nii iseseisvad soolised lekseemid, liitsõnade soolised komponendid kui ka tuletuslikud markerid; tabel annab ülevaate, see pole puhas morfoloogiline klassifikatsioon. Sõnatasandi üksuste kaardistamine avab, milliseid põhilisi sooliselt markeeritud sõnu ja tüüpe (nt *nna*-sufiks) kasutatakse naistele ja meestele viitamiseks (vt tabel 3).

Tabel 3. Viites esinevad sooliselt markeeritud sõnad.

MEES			NAINE		
Tüüp	Sagedus	%	Tüüp	Sagedus	%
mees	15	38	naine	10	30
<i>_mees</i>	15	38	<i>_nna</i>	8	24
<i>_isa</i>	2	5	tütar	3	9
poeg	2	5	<i>_naine</i>	2	6
isa	2	5	diiva	1	3
vader	1	3	ema	1	3
<i>_poeg</i>	1	3	nais_	1	3
<i>_onu</i>	1	3	<i>_tüdruk</i>	1	3
<i>_vend</i>	1	3	tädi	1	3
			<i>_tütar</i>	1	3
			õde	1	3
			hellitusnimi	1	3
			leedi	1	3
			<i>_proua</i>	1	3

Meesisikutele viitamiseks kasutati vähem erinevaid soolisi viitevariante (kokku 9). Enamikel (75% kõigist meestele tehtud soolistest viidetest) juhtudel esines kumbki versiooni, mis sisaldas sõna *mees* (kas eraldiseisva lekseemina või osana liitsõnast). Kokku kasutati kuut erinevat soosõna (struktuuri arvestamata), millest viis olid sugulusnimetused. Sugulusnimetusi esines andmestikus kokku 10 korda (25% kõigist meestele tehtud soolistest viidetest).

Kuigi naistele tehti viiteid andmestikus vähem, näitavad tulemused pöördvõrdelist seost: naistele viitamisel esines rohkem erinevaid soolisi sõnu kui meestele viitamisel, kokku 14. Viited naistele jaotusid ka pisut ebavõrdsemalt. Kõige sagedasem oli meestele sarnaselt lihtsalt soogrupi nimetus *naine*, sealt edasi *nna*-sufiks ning *tütar*. Kahel korral esines üldnimetus ka liitsõnana, mille põhisõna on *naine*; kõik teised juhud ilmnesid andmestikus vaid ühe korra. Kokku kasutati 11 erinevat soosõna (arvestades kokku ka *nais*-algulised ja *naine*-(liit)sõnad), millest neli olid sugulusnimetused. Sugulusnimetusi esines andmestikus kokku seitse korda (21% kõigist naistele tehtud soolistest viidetest).

Võrreldes meestega oli sugulusnimetustel küll väiksem osakaal, kuid tulemust tuleb tõlgendada ettevaatlikult. Statistika järgi sisaldas iga neljas viide mehele sugulusnime, ent kuna tegu on ajaliselt ja mahult piiratud andmestikuga, tuleb jälgida ka viidete päritolu: andmestikku sattus kaks lugu, mis olid tugevalt seotud mehe perekonnaga ning seetõttu võisid sugulusnimede osakaalu tugevalt mõjutada. Üks rääkis ristiisaks olemisest kuulsuse pojale ja teine kirjanikust ning pereliikmetest, kes on samuti kirjanikutööga seotud. Huvitaval kombel räägiti naistest perekonnas tõesti vähe: mees sai ristiisaks meeskuulsuse pojale (mitte *lapselaps*; ema ei mainitud) ning kirjandusperest oli luulet avaldanud vaid üks naisliige – pojatütar –, mis on küll naisele viitav termin, kuid sisaldab täiendosana ka meessoole viitavat sõna (poeg). Selle asemel oleks sobinud kasutada ka lihtsalt *lapselaps*. Huvitav on märkida, et just meessooesindajaks olemine oli neil juhtudel oluline ära mainida. Tegu ei olnud privaatsfääriga, vaid just austatud perekonda kuuluvusega – staatuse näitamine on meeste kajastamisel oluline (rohkem semantilise analüüsi kohta peatükis 3.2.3.).

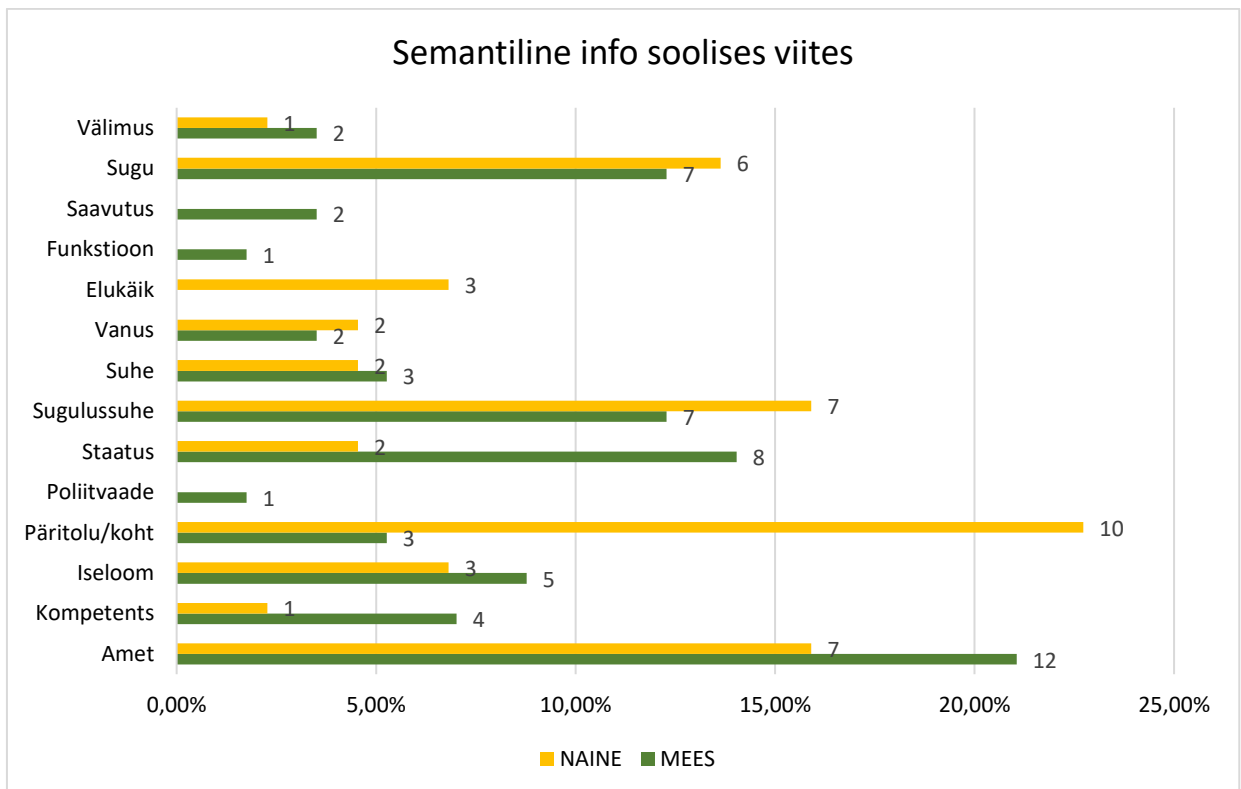
Naistele viidati lisaks sugulussõnadele ka kujundlike väljenditega (*diiva*, *raudne leedi*; vt hinnagulisuse kohta täpsemalt pt 3.2.4.), *nna*-sufiksi, hellitusnime (*Muuseumi-Anu*) ja tiitliga. Tiitel (*proua*) oli andmestikus erijuhtum, sest seda ei kasutatud austuse avaldamiseks ning seda kasutati emasele kassile viitamiseks (*kassiproua*). Kassile nii viidates taheti võib-olla ilmestada teksti ja tuua artiklisse kergust ja mängulisust. Kuna persoonilugu oli poliitikust, siis võiks selline väljendus tekitada sõbralikkust ja usaldust. *Raudne leedi* ei esinenud tööalases kontekstis, mida on varem märgitud (Marling jt 2024), vaid sümboliseeris tugevat, justkui rauast naist, kes läbis Hawaiil Ironmani triatloni.

Viited naissoole jagunesid selles valimis rohkem eri leksikaalsete vormide vahel, samal ajal kui meessoolised viited koondusid tugevamalt sõna mees ja selle liitsõnaliste kasutuste ümber. Kujundlikkuse ja eriilmeliste soosõnade kasutamises võib näha ka paralleeli meelelahutusdiskursusega, kus naiste eesmärk on midagi ajaviitelist pakkuda – ka tekstiliselt viidatakse neile kui huviobjektidele: vabamalt, põnevamalt, nagu *leedi* või *diiva* (vt näide 7).

(7) Rootsi filmidiiva teekond skandaalide ja triumfide vahel (Naisteleht, 30.11.2025)

3.2.3. Sooliste viidete semantiline sisu

Kõigi sooliste viidete peale kokku anti 101 semantilist märget. Igale viitele valiti märgend 14 hulgast (vt tabel 2). 101 antud märget ei jagunenud aga sooliselt võrdselt: viited meestele sisaldasid kokku 57 korduvat märget, viited naisele sisaldasid kokku 44 semantilist märget (vt joonis 6). Meessootunnusega viites esines märkeid keskmiselt 1,4, naissootunnusega viites 1,3. Kõik tabelis esinevad väärtused on suhtes enda soogrupi tervikuga (naistel 33 ja meestel 40 viitejuhtu).

Joonis 6. Semantiline info soolises viites.

Tulemustest selgub, et mehed domineerivad enamikes valdkondades (kokku 9), viited naistele sisaldavad protsentuaalselt meestest rohkem infot elukäigu, soo, vanuse, sugulussuhete, päritolu ja/või koha kohta. Kuna kõik soolised viited kajastavad kujutatava sugu, siis lisati märgend *sugu* vaid neile viidetele, mis ei sisaldanud lisaks viidatava soole muud infot, et need tuleksid andmestikus selgelt esile. Kuigi viiteid naisisikutele, mille ainuke semantiline märge oli sugu, esines vähem, oli nende osatähtsus oma soogrupi sees võrreldes meestega suurem.

Mehega seotakse statistiliselt enim ametit, seejärel staatust; naistele viidates lisatakse eelkõige nende päritolu või mingit tüüpi kohanimi, seejärel amet ja sugulussuhe.

Kohanimede seos naistega on seotud grammatikaga: kohanimele saab liita *nna*-järelliite, mistõttu see ka andmestikus nii palju esildus (vt näide 8).

- (8) **Valgalanna** käte all valmivad lausa muinasjutuperekonnad (Lõuna-Eesti Postimees, 20.09.2025)

Kohanimedele soolistatud sufiksi lisamine võis tuleneda ka väikekoha päritolu rõhutamisest. Andmestiku põhjal võib näha, et väiksest kohast pärit naiste päritolu tõstetakse esile, et ilmestada nende saavutust, mis on avalikus meedias kajastamist väärt ning vastandada neid suurlinna naistele (paralleel taas erandlikkuse diskursusega, mida ilmnes ka tööalaselt, vt Marling jt 2024). Esines küll *eestlanna*, kuid see oli kasutuses kontekstis, kus naisisik oli kolinud üle ookeani suurriiki, USAsse, mille suhtes Eesti on siiski väikeriik. Kõik päritolu/koha märgendiga kohanimed polnud sooliselt markeeritud, neid esines ka teistes vormides (*Tuisuliiva puhkemaja perenaine*), kuid neis samasugust seost väikekohaga ei tekkinud; pigem anti lihtsalt geograafiline märgeline loo kontekstiks.

Ka meeste puhul mainiti kohaseoseid, kuid need avaldusid teisiti; kohanimi oli näiteks osa kirjeldavast fraasist (*Kolga-Jaani laulu- ja tantsumees*). Kuna liitega saab eristada vaid naissugu, jõudsid kohanimed meesviidetes juhuslikult (st neutraalseid kohanimetuletsi, nagu *valgalane* oli, kuid need ei jõudnud sooliste viidete kategooriasse), samas kui naistele viidates võis ainuüksi sugu näitav sõna olla kohanimest tuletatud.

Sugulussuhte kohta leidis infot seitsmele nais- ja seitsmele meessoost isikule viidates, kõigist naissoomarkeriga viidetest oli naissugulussuhte märgendi osatähtsus 16%, kõigist meessoomarkeriga viidetest meessugulussuhte osatähtsus 12%. Sugulussuhte näitamine jäi andmete põhjal naissooarvestuses koos ametiga teisele kohale. Protsentuaalne erinevus sugude vahel on väike, erinevus võis tuleneda ka ajakirjanduslikust võttest, et kajastatavat isikut lugejale lähendada ega pruugi tingimata peegeldada naise kodusisese ja perekondliku sfääri esiletõstu diskursust.

Samuti tuli välja üks semantiline kategooria, mis lisati vaid naissoomarkeriga viidetele: **elukäik**. Elukäigu mäkkega markeeriti viited, mis näitasid midagi persooni mineviku kohta (vt näited 9 ja 10).

- (9) ... Ka ise tihti rusikad käiku lasknud ja sõltuvuste küüsi jäänud naine on nüüd viimaks stabiilsemal rajal ... (Lõuna-Eesti Postimees, 13.09.2025)

- (10) Juba neljandas klassis direktoriks saanu pälvis elutöö preemia (Sakala, 11.10.2025)

Need eristati **saavutuse** märkest, sest saavutus viitas millelegi äsjajuhtunule ja positiivsele, mille tõttu tihti ka persoonilugu kirjutati. Elukäigumärke said need, mis polnud tingimata saavutused. 10. näites otsustati elukäigu kasuks, sest neljanda klassi saavutused inimeste edasist tulevikku üldiselt liialt ei mõjuta ning võrreldes teiste saavutusmärke saanud viidetega jäi see erandlikuks. Samuti on tegu naljatleva ja pehmema tooniga, sest neljandas klassis keegi veel direktoriks vajalikke tingimusi ei täida. Meestele viidates midagi sarnast ei esildunud. Sellele tuginedes ilmneb, et naistele viidates peetakse oluliseks nende kujunemisteed või läbielamisi. Sarnast fenomeni on ka varem täheldatud, kus rõhutati just naistest kõnelemise puhul nende (isegi maagilist) ühiskondlikult austatuks saamise teekonda (Marling jt 2024).

Saavutusmärget sisaldasid ainult viited meestele. Võrreldes elukäiguga olid kõik saavutuseks märgendatud viited otseselt seotud isiku tööalase või ühiskondlikult kasuliku kordaminekuga (vt näide 11).

(11) ANDJA JA SAAJA RÕÕM! Populaarseid Sõbralt Sõbrale poode juhib **mees, kes algatas arvamusefestivali** (Naisteleht, 02.01.2026)

Saavutustest veelgi olulisemaks peeti **ametit**, mida mainiti meestele viidates 12 korda (21%). Ka naissoost isikutele viidates oli ametiala üpris kõrge tähtsusega: viited naistele sisaldasid ametit 7 korral (16%), jäädes kõigist naissootunnustega viidetele antud semantilistest märgetest sageduselt teisele kohale. Andmetele tuginedes saab tõmmata paralleeli mehe kui finantsiliste kohustuste kandja diskursusega, mehe elus on oluline tööelu ja avalik sfäär (Tinn jt 2026: 90–91); meeste arvestuses on ameti mainimine väga oluline – sageduselt esimesel kohal. Samas ei jää ka naised osatähtsusega palju maha. Kuigi naiste arvestuses esines sugulussuhte mainimist ametiga võrdselt, tunduvad ametinimetused selle andmestiku põhjal siiski pigem universaalsete viitevahenditena kui eraldava sugudevahelise markerina.

Esildusid ka mõned semantilised märged, mis lisati vaid meessoost isikule või referendile viidates. Neid oli kokku kolm: **saavutus**, **poliitvaade** ja **funktsioon**. Kuigi kajastati ka naispoliitikuid, siis naistele sooliselt viidates nende poliitvaadet esile ei toodud. Poliitvaate mainimine just mehele viidates kinnitab stereotüüpset diskursust, mille järgi on poliitika rohkem n-ö meeste kui naiste teema (Piltre 2011: 79–80).

Funktsioonimärke esines samuti vaid ühe korra. Tegemine oli andmestikus erilise juhuga, sest viidati meessoost referendile (ME), mitte isikule (vt näide 12).

(12) ... Pikk habe on tema jaoks mõtlemise habe, **abimees** ja tugi. (Kultuur. Postimees, 04.11.2025)

Rohkem elututele esemetele soolist viitamist valimist välja ei tulnud. Seetõttu peegeldus ka varem feministliku lingvistika uurijate sõnastatud tõik: elutud esemed lahterdatakse pigem meessoole alla (Kaukonen 2023). Ka just sõna *abimees* on varasematest analüüsides esildunud väga leksikaliseerunud üksusena, mida kasutatakse nii isikute kui esemete nimetamiseks (Kaukonen 2023).

Mitmed semantilisusemärged (lisaks ametile ja saavutusele) kirjeldasid isikuomadusi või tööalast olukorda. **Staatust** kinnitati viidetele, mis avasid isiku positsiooni ametialal (vt näide 13 ja 14); kompetentsi silt lisati viidetele, mis näitasid oskust; iseloomumärke pandi juhtudele, kus ilmnes mõni persooni iseloomujoon.

(13) ... **Legendaarne** kuuseonu läheb pensionile ... (Naisteleht, 18.12.2025)

(14) TEGEMIST JÄTKUB! Võru Maximas töötav **endine telemees** Üllar Luup ... (Naisteleht, 23.12.2025)

Staatust peeti meest kirjeldades oluliseks ning seda mainiti võrreldes ülejäänud märgetega üpris tihti (8 korda, 14% kõigist meessooviidetest). Kõigist meeste teatud semantilistest märgetest jäi see sageduselt teisele kohale. Naissoost isikule viidates jäi staatust pigem marginaalseks, kus kasutusjuhte oli vaid 2; naiste üldarvestuses oli staatuse osakaal vaid viis protsenti. Staatust oli seotud isiku kuulsuse või elupõlise töötamisega omandatud tuntuusega. Seejuures polnud tingimata tähtis positsiooni asetus tööalases hierarhias (kõige tähtsam on juht, siis osakonnajuht ja nii edasi); näites 13 oli tegu kuusepüstitajaga Eesti väikelinnas, kes oli tööaja jooksul legendiks kujunenud – tema staatust oli isiku kujutamisel oluline isegi, kui tema amet on suuremas pildis pigem mittetunnustatud. Näites 14 kajastati sisuliselt klienditeenindajat, kuid peeti tähtsaks märkida meesisiku positsiooni teletöötajana – ka *endine* märgib staatust. Statistika ja näited peegeldavad mehe kui leivateenija diskursust, samuti on see piiriala saavutusmärgendiga, mis esines samuti meesisikutele viidates võrreldes naistega rohkem. Tulemused viitavad tõdemusele, et mehe tööd peetakse oluliseks, lisaks on au sees karjäär ja sellega seotud kordaminekud.

Kompetents ehk oskus andmestikus dominandina ei avaldunud, seda märgiti kokku viiel korral, millest neljal korral mehele (7%) ja ühel korral naisele viidates (2%). Viites naisisikule oli tegu stereotüüpse alaga – käsitõega. Meesisikule viidates aga kahel korral muusikaga ning ühel korral kokteilide segamisega (Sõnaveebi (2026a) järgi tuleneb võõrsõna *baarmen* inglise keelest, *man*-lõpuline sõna viitab mehele). Sooliited viitavad traditsioonilistele soorollidele (Puna 2006), mistõttu võib see viide taastoota ametialaseid traditsioonilisi soorolle, mille järgi

mees-lõpp viitab rohkem meeste ametitele. Leidude osakaal on siiski väga väike ning ei võimalda teha suuremaid ühiskondlik-tunnetuslikke järeldusi.

Sisemisi väärtusi (iseloome, kompetents jt) oli semantiliste märgete hulgas mõlema soo kohta rohkem kui välimisi (välimus, vanus). **Iseloomu** andsid edasi küll alla kümne protsendi viiteid (nii nais- kui meesisikutele viidates), kuid selle osatähtsus ületas meeste viidates välimuse ja vanuse, samas kui naistele viidates jäid märgendid võrdseks (välimus koguarv + vanus koguarv = iseloom koguarv). Huvitav on märkida, et meeste viidates oli välimuse tähtsus pisut suurem kui naistele viidates, vastavalt neli ja kaks protsenti. Meeste välimusega seotud viited keskendusid mõlemal juhul juustele, kasutades intensiivistatud sõnavara (vt näited 15–16).

(15) **Hõbedaste** juuste ja kullast südamega mees (Sakala, 16.08.2025)

(16) Mäletate seda **uhke** tukaga blondi noormest... (Postimees, 20.12.2025)

Sarnast tulemust, st meeste välimuse puhul just juuste mainimist, on täheldatud ka 2000. aastate algusest, samuti on sõnastatud rõhutatult hallide juustega meeste kui kogunud ja mõjukate isikute diskursus (Põldsaar 2001). Naisele tehtud viide oli piirijuhtum, kus pole täpselt võimalik tuvastada, kas *habras* käib iseloomu, välimuse või üleüldise oleku kohta. Analüüsis märgendati see subjektiivse otsuse järgi välimuse alla, sest see võiks olla viis, kuidas ajakirjanik naissoost isikut tema välise esindatuse järgi tõlgendas (vt näide 17).

(17) **habras**, ent sihikindel naine (Naisteleht, 20.12.2025)

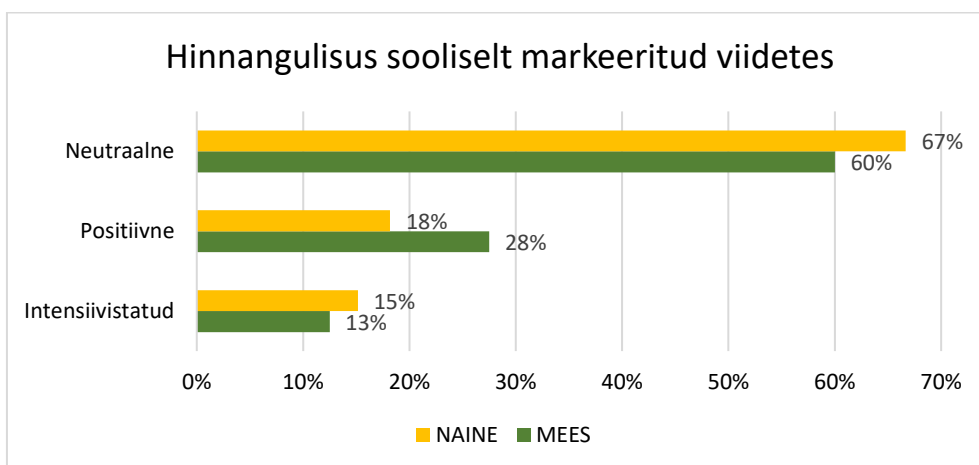
Võrreldes meesteviidetega on naisele suunatud viide pisendav. Habras tähendab Sõnaveebi (2026b) järgi ebapüsivat või ebakindlat olekut, samas kui *uhke* ja halli asemel *hõbedased juuksed* kannavad endas positiivsemaid konnotatsioone. Siiski on üllatav tõdeda, et varasemate uuringute tulemused (vt nt Pilvre 2011: 57–58) sellest andmestikus toetust ei leidnud – naise seotus välimusega on nende andmete põhjal viites üsna nõrk. Põhjus võib seisneda konkreetse andmestiku mahus või žanris; samuti on juba 2000. aastate algusest kritiseeritud naise välimuse kirjeldamist meedias (vt nt Puna 2006), mille tõttu võivad tulemused varasematest uurimustest erineda. Ka **vanuse** mainimine ei esildunud kummaski soogrupis. Samas ei välista vaid markeeritud viidete uurimine, et seos puuduks või oleks vähenenud, sest ei vaadeldud laiemat konteksti ja ülejäanud teksti.

Kokkuvõtteks esines keskmiselt soolistes viidetes semantilisi märgendeid nii naiste kui meeste puhul võrdselt (vastavalt 1,3 ja 1,4 märget ühes soolises viites), kuid meestunnusega viidetes oli märgendivalik laiem. Märgendite jaotumine peegeldas mõningaid soolisi stereotüüpe: viited meeste sisaldasid saavutus-, funktsioon- ja poliitvaatemärget, mida

naissoomarkeriga viidetes polnud; seevastu märgiti elukäik vaid naistele tehtud viidetes. Meeste puhul märgiti enim ametit ja staatust, naistele tehtud viidetele lisati kõige rohkem infot päritolu või koha ja ameti kohta, kusjuures amet esildus pigem üldnimetusena, kui soolise erisusena. Mõned stereotüübid jäid veel kinnitamata, näiteks ei avaldunud eriliselt kummagi soo seos sugulussuhetega ega ka naiste kajastamisel seos välimusega.

3.2.4. Hinnangulisus soolises viites

Lisaks viitetüübile ja semantilisele infole markeeriti viites ka hinnangulisus, mis on uurimuse abistav lisakiht, mitte töö keskne uurimismaterjal. Hinnangumärke aitas avada viidete tonaalsust, kehtivat diskursust ja kaardistada, kas ka viidete diskursuses ilmneb sugudevahelisi erisusi (vt joonis 7). Siiski tuleb tõlgendamisel arvestada suurema subjektiivsusega kui vormi- ja sõnavarakategooriate puhul.

Joonis 7. Hinnangulisus soolises viites.

Märgendamisel lähtuti sõnavarast. Kuigi hinnangulisusanalüüs on siin subjektiivne, kuna põhineb ühe isiku arvamusel, otsustati see siiski töösse kaasata. Analüüsis järgiti, et samad ja sarnased sõnad saaksid sama märke. Ühtki satiirilist kasutust (ehk vastupidist: positiivse sõna kasutamist kellegi laimamiseks) andmestikus ei leidunud.

Tulemustest selgub, et hinnangulisusmärked jagunesid kategooriati sugude vahel üsna võrdeliselt. Enamik soolisi viiteid hinnati mõlema soogrupi puhul neutraalseteks. Nendes viitejuhtudes ei esinenud sõnavara, mis annaks viidatavale hinnangu. Tihti kajastasid need viited fakte, nt ametiga seotud info (*insenerina alustanud mees; Setomaal ja Kihnu saarel teeniv preester isa Viktor*), ainult sugulussuhet (*õed, vanatädi*) või kohta (*eestlanna*).

Statistiliselt teisele kohale jäid positiivse märkega viited, kus esines suurem lahknemine: meestele viidati positiivsema hinnanguga 10 protsendipunkti rohkem kui naistele. See võib

tingitud olla meeste erandlikkusest naistele mõeldud ajalehtedes (Naisteleht, Naisteleht 55+). Positiivselt kõneldakse meeste puhul eriti (st vähemalt kahel korral) nende staatusest (*kuulus; elupõlise spordimehe*), väärtustest (*mees, kes ... peab südameasjaks*), iseloomust (*muhe, jutukas*) ja oskustest (*andekas*). Naistele viidati positiivselt enim (vähemalt kaks korda) hellitades (*armsa; Muuseumi-Anu*).

Intensiivistatud keelekasutust esines meesviidetes natuke vähem, kui naistele viidates, kuigi erinevus oli küllaltki väike (naistele viidetest 15%, meestele 13%). Naiste puhul joonistus välja taas erakordsuse diskursus, mis rõhutas väljapaistvust ja rühmast erinemist (vt näide 18).

(18) 11aastaselt **üks suurde linna tulnud** maatüdruk (Naisteleht 55+, 10.01.2026)

Meestele tehtud intensiivistatud viited keskendusid ideaalmehe kuvandile ning kajastasid eelkõige austatud staatust. Siia jõudis ka eelnevalt mainitud välimusega seotud väljend (*uhke tukaga blondi noormeest*) ning ilmnis ka korduv südamlikkuse mainimine (positiivse märke sai juba *mees, kes ... peab südameasjaks*). Seekord lisati südamlikkuse võimendamiseks metafooriline võrdlus: *kullast südamega* (vt näide 15). Kuigi nii väheste juhtude tõttu ei saa suuremaid üldistusi teha, on siiski näha, et selle andmestiku põhjal ilmnevad meeste puhul esile tõstetud altruistlikud väärtushinnangud¹ ja heatahtlikkus, mida seostatakse eelkõige naistega ning mis tõstavad seetõttu esile meeste positiivset erandlikkust ja julgust oma soogrupi normidest erineda (Baker & Brookes 2025: 176, 178).

Niisiis jagunesid hinnangulisusmärked sooti üsna sarnaselt: nii naistele kui meestele tehtud viidetest olid enamik neutraalsed, sageduselt teisele kohale jäid positiivse hinnanguga laused. Kõige vähem esines mõlema soogrupi viidetes intensiivistatud keelt. Hinnanguta ehk neutraalselt kõneldi meestele ja naistele viidates faktidest; nimetati nende amet, sugulussuhe või kohaseos. Positiivse märke said meessootunnusega viited, kus kujutati staatust, väärtusi, iseloomu või oskust. Naistele viidates seevastu tõusis positiivse märke saanud viidetest esile vaid hellitav kontekst. Intensiivistava hinnangu saanud meessoomarkeriga viited näitasid positiivse märke saanud viidetega sarnasusi: intensiivistati altruistlike väärtushoiakute ja austatud staatusega seotud aspekte. Naiste puhul avaldus intensiivistatud hinnang taas erandlikkuse diskursusega sobituvais viiteis; erandlikkust või erakordsust näitasid ka semantilise analüüsi tulemused.

¹ Viitejuhud, millest kirjutatakse, esinesid kahes persooniloos. Esimeses räägiti Sõbralt Sõbrale poodide juhtimisest, mis on seotud vähemkindlustatud perede toetamisega. Teises kirjutati pikaajalisest Sakala toimetuse kolleegist, kes paistab silma hea suhtleja ja koostöölisena, kes väärtustab sõbarlikkust ja empaatiat.

Kokkuvõte

Feministlik lingvistika on eesti keeleteaduses üsna väheesindatud haru ning vajab uurimist. Kuigi soolistatud keelt (Kaukonen 2025b) ja ka stereotüüpsust meedias (Piltre 2011) on omajagu uuritud, on uurijatering kitsas ning leidub endiselt palju nüansse, millele pole varem jõutud tähelepanu suunata. Üks kitsaskohtadest on viiteseoste uurimine – soolistatud keelt pole spetsiifiliselt viidetes varem vaadeldud. Vähene uurimine aga avab võimaluse probleemi käsitleda ülevaatlilikult ning sõnastada olukord keelemaastikul. Nii esilduvad võimalikud suunad, mida tulevikus edasi uurida.

Bakalaureusetöö eesmärk oli avada uus arutelu sooliste viiteseoste kohta ning välja selgitada, kas ja kuidas esilduvad viiteerinevused eri sugude vahel persoonilugude sissejuhatustes. Personilood valiti uurimismaterjaliks, sest neis esineb väga tõenäoliselt viitamist, samuti on lihtne loo peategelase soo järgi lugusid jaotada nii, et need oleks omavahel tasakaalus. Fookusesse võeti just sissejuhatused (st pealkirjad, sisulõigud ja muu lugedes esimesena nähtav tekst), sest see on vaatajale kättesaadavaim info. Pilootanalüüsi tulemustele tuginedes koguti valim Õhtulehe ja Postimehe veebiväljaannetes 2025. või 2026. aastal ilmunud lugudest. Andmed sisestati manuaalselt Exceli tabelisse, kus eraldati ja märgendati viited. Materjali analüüsiti diskursusanalüüsi ja kvalitatiivsete meetoditega, mida toetati arvandmete ja tekstinäidetega.

Uuring avas erinevaid mustreid, samuti saadi sissevaade kasutatud keelelistesse vahenditesse ja viitamistüüpidesse. Sooliste viidete uurimisel juhinduti seatud uurimisküsimustest:

- 1) milline on sooliselt markeeritud viidete osakaal persoonilugude sissejuhatustes;
- 2) millised keelelised vahendid (nimisõnafraasid, ametinimetused, üldnimed jms) on viitamisel kasutusel;
- 3) kas ja kuidas erinevad viitamisstrateegiad ja -tüübid eri sugude puhul?

Selgus, et kõigist 357 viitest moodustasid soolised viited viiendiku (73; 20%), millest messoomarkeriga viiteid oli kokku 43, naissoomarkeriga viiteid 30. Meessooviidete rohkus peegeldab varem kinnitatust saanud arusaama, et meessoovormi kasutatakse üldisikulistena, sh kasutatakse seda ka elututele esemetele viitamiseks.

Lugude teemajaotuses esines stereotüüpeid jooni; viidete ja konteksti analüüsimisel kinnitus tõik, et viitamine on diskursusega tihedalt seotud ning diskursus avaldub ka ilma taustata. Lähemalt viitestruktuuri vaadeldes selgus, et enamik markeeritud viitetüüpe esinesid nii meeste kui ka naistele viidates, samuti olid esimesed kaks sagedaimat tüüpi mõlema

vaadeldud soogrupi puhul samad (*sooline apellatiiv* ja *kirjeldus + sooline apellatiiv*). Rohkem esines nimelisi viiteid meesisikutele tehtud soolistes viidetes, mis peegeldab meeste üldist suuremat isikulistatust ja naiste tajumist kõrvaltegelastena.

Sõnatasandil märgiti sooliselt markeeritud sõnavara. Viited naistele olid selles valimis sooliselt markeeritud sõnade järgi mitmekesisemad (neist sagedaseimad *naine*, *нна*-sufiks ja *tütar*), samas kui viited meessoole sisaldasid enamikel juhtudel liitsõna osana või eraldi esinevat sõna *mees*. Rohkemate ja ilmekamate soosõnade kasutamine naistele viidates näitab naise meelelahutuslikku eesmärki: naine on kui huviobjekt, talle viidatakse eriilmeliselt.

Markeeriti ka semantiline lisainfo. Nii naistele kui meestele tehtud viited sisaldasid lisainformatsiooni ehk mõnda semantilist märget üsna võrdselt (keskmiselt vastavalt 1,3 ja 1,4 märget viite kohta), kuid meestunnusega viidetes oli märgendivalik laiem. Märgete jaotumine peegeldas mõningaid soolisi stereotüüpe: meeste puhul märgiti enim ametit ja staatust, naistele tehtud viidetele lisati kõige rohkem infot päritolu või koha ja ameti kohta. Siiski näeb andmestikust läbivat joont, kus ametinimi ei ole seotud kindlasti mehega, vaid toimib üldkasutava viitevahendina. Mõned stereotüübid jäid veel kinnitamata, nt ei avaldunud erilist kummagi soo seos sugulussuhetega ega ka naiste kajastamise seos välimusega.

Subjektivseim kategooria siinses analüüsis oli hinnang, kuid see oli oluline märkida viidete tonaalsuse ja diskursuse avamiseks. Hinnangulisusmärke jagunesid sooti üsna sarnaselt: nii naistele kui meestele tehtud viidetest olid enamik neutraalsed, sageduselt teisele kohale jäid positiivse hinnangu saanud viited. Vähim hulk soolisi viiteid olid intensiivistatud keelekasutusega. Positiivse ja intensiivistatud hinnangulisusmärke saanud viidetes ilmsid soostereotüüpsed tendentsid, kuid avaldus ka vastupidine nähtus: meeste empaatilise väljatoomine ja soonormist erinemine.

Järelduste tegemisel tuleb arvestada uurimuse piirangutega: andmestik pole piisavalt mahukas, et tulemusi laiapõhjaliselt üldistada, kuid tekkinud korduvad keelekasutusvalikud annavad siiski aimu kehtivate ühiskonnainormide olemasolust ning võivad peegeldada ka muutuste algeid. Samuti on valim koostatud veebiväljaannete algoritmi järgi, mille muustrit pole võimalik kindlaks teha. Seetõttu jõudsid valimisse mõned väga viitetihedad ja mõned väga viitevaesed tekstid, mis mõjutavad statistikat ühes või teises kohas liiga hüppeliselt (nt selles andmestikus meessoole sugulussuhete esildumine).

Kuigi sinne bakalaureusetöö vaatles viiteid mitmetest aspektidest, pakuvad feministlik lingvistika ja soolised viiteseosed veelgi uurimisvõimalusi. Süveneda saaks eraldi vaid naistele või ainult meestele tehtud viidetes, samuti oleks huvitav uurida mittebinaarsetele inimestele viitamist. Fokuseeritult oleks oluline vaadelda ka vaid esmaviitamisi või näiteks lugude

pealkirju, mis kujundavad lugeja pilti esimesena. Suurema andmestiku ja/või eelmärgendatud andmebaasi abil oleks uurimine kiirem ja võimaldaks teha kindlamaid järeldusi kehtiva soolise keelemaastiku kohta.

Ehkki bakalaureusetööl on mitmeid piiranguid, on sellel praktiline väärtus. Uurimus võiks olla kasulik ajakirjandusvaldkonna spetsialistidele, kes igapäevaselt lugejate vaateid mõjutavad; oluline on mõista, et keelel on võim, mis saab muuta maailmataju ja suhtumist. Viimast on tähtis rõhutada ka pedagoogikas – laste ja noortega töötades peab olema teadlik kahjustavatest keelevalikutest, mis võivad lapsega jääda aastaiks.

Bakalaureusetöö aitab täita uurimislünka eesti keele ja soo uurimises. Töö avab meediakeele soolistatuse mehhanisme ning seega näitab, kuidas ühiskonnas kinnistunud võimuvahekorrad ning kahjulikud soostereotüübid igapäevaselt kasutatavas meediakeeles mõjutavad ja normaliseerivad omakorda sotsiaalseid praktikaid ja keelekasutajate maailmapilti.

Kirjandus

- Abbott, Barbara. 2010. *Reference*. Oxford: Oxford University Press.
- Baker, Paul & Gavin Brookes. 2025. *Masculinities and Language*. 1. tr. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003352006>.
- Fairclough, Norman. 1995. *Media Discourse*. London: Bloomsbury Publishing. <https://www.scribd.com/document/386703274/norman-fairclough-media-discourse>. (Vaadatud 19.05.2026).
- Fairclough, Norman. 1996. *Language and Power* (Languages in social life). Harlow, Inglismaa: Addison Wesley Longman Limited.
- Haslop, Craig, Jessica Ringrose, Idil Cambazoglu & Betsy Milne. 2024. Mainstreaming the Manosphere's Misogyny Through Affective Homosocial Currencies: Exploring How Teen Boys Navigate the Andrew Tate Effect. *Social Media + Society* 10(1). 20563051241228811. <https://doi.org/10.1177/20563051241228811>.
- Hint, Helen. 2021. *From full phrase to zero: a multifactorial, form-specific and crosslinguistic analysis of Estonian referential system*. Tartu: Tartu Ülikool. Doktoritöö. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/fd38d1e7-e14f-4382-9c5a-fb9f13f48aad/content>. (Vaadatud 11.04.2026).
- Hjarvard, Stig. 2008. The Mediatization of Society A Theory of the Media as Agents of Social and Cultural Change. *Nordicom Review* 29.
- Jespersen, Otto. 1922. The Woman. *Language: Its Nature, Development, and Origin*, 237–254. London: Allen and Unwin. https://www.gutenberg.org/files/53038/53038-h/53038-h.htm#Page_237.
- Kasik, Reet. 2002. Lingvistiline tekstianalüüs. Renate Pajusalu, Ilona Tragel, Tiit Hennoste & Haldur Õim (toim), *Teoreetiline keeleteadus Eestis* (Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 4). Tartu.
- Kasik, Reet. 2008. Meediateksti analüüs: eesmärgid ja meetodika. Reet Kasik (toim), *Tekstid ja taustad V*. Tartu.
- Kaukonen, Elisabeth. 2021. *Sooliselt markeeritud sõnavara veebiportaalide Delfi ja ERR spordiudistes*. Tartu: Tartu Ülikool. Magistritöö.
- Kaukonen, Elisabeth. 2023. Cleaning aunts and police uncles in action. Unveiling gender dynamics in Estonian compound words. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 14(3). 137–171. <https://doi.org/10.12697/jeful.2023.14.3.05>.

Kaukonen, Elisabeth. 2025a. Eesti keel ja feministlik lingvistika. *Feministeerium*. <https://feministeerium.ee/eesti-keel-ja-feministlik-lingvistika/>. (Vaadatud 11.01.2026).

Kaukonen, Elisabeth. 2025b. *Revealing the gender in the genderless. Estonian gender-marked vocabulary and its perceptions*. Tartu: Tartu Ülikool. Doktoritöö. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/806dda22-267c-441a-8602-00ad9f5d4c71/content>. (Vaadatud 05.03.2026).

Kaukonen, Elisabeth, Kaarel Lott, Raili Marling, Maria Murumaa-Mengel, Mari-Liis Sepper & Maarja Tinn. 2024. *Alfamehed ja lillekesed: misogüünia ja seksismi normaliseerumine Eesti meediapildis*. Mõttekoda Praxis.

Kepios. 2025. Digital 2026: Estonia. *DataReportal – Global Digital Insights*. <https://datareportal.com/reports/digital-2026-estonia>. (Vaadatud 27.04.2026).

Kim, Chin W. 2004. „The Woman“ of Otto Jespersen. *English Language and Linguistics*. University of Illinois at Urbana-Champaign.

Koobak, Redi. 2015. Millest me räägime, kui me räägime feminismist Eestis? *Ariadne Lõng* 1(2).

Kuusik, Aet. 2025. Vaenusõna pede muutuv roll. *Ariadne Lõng* 21(1). 32–64.

Lakoff, Robin. 1973. Language and Woman's Place. *Language in Society* 2(1). 45–80.

Marling, Raili. 2011. Keel ja sugu. Raili Marling (toim), *Sissejuhatus soouuringutesse*, 186–215. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Marling, Raili, Mari-Liis Sepper, Kaukonen Elisabeth & Maarja Tinn. 2024. Kes ees, see mees? Soolistatud juhtimiskultuur ja selle meediakajastused Eestis. *Ariadne Lõng* 20.

Misersky, Julia, Asifa Majid & Tineke M. Snijders. 2019. Grammatical Gender in German Influences How Role-Nouns Are Interpreted: Evidence from ERPs. *Discourse Processes* 56(8). 643–654. <https://doi.org/10.1080/0163853X.2018.1541382>.

Morgiève, Margot, Gido Metz, Laure Rougegrez, Thomas Delbarre, Nathalie Pauwels & Charles-Edouard Notredame. 2026. ' „Sorry to call.“—a narrative approach to overcoming help-seeking barriers among suicidal men. *Journal of Men's Health* 22(1). <https://doi.org/10.22514/jomh.2026.006>.

Olt, Kerli. 2004. Sooliselt markeeritud sõnavara trükiajakirjanduses. *Tekstid ja taustad III: Lingvistiline tekstianalüüs* (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 28). Tartu. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/28efb8da-59b9-4c2b-a56c-8c7a9f6cd88f/content>.

Oxford English Dictionary. 2025a. mister, n.². Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/OED/2776051258>.

Oxford English Dictionary. 2025b. lord, n. & int. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/OED/1012014878>.

Pajusalu, Renate. 2017. Viiteseosed. Mati Ereht & Helle Metslang (toim), *Eesti keele süntaks* (Eesti keele varamu III), 566–589. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Piits, Liisi. 2015. *Sagedamate inimest tähistavate sõnade kollokatsioonid eesti keeles*. Tartu Ülikooli Kirjastus: Tartu Ülikool. Doktoritöö. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/f6128ce1-4203-4cb5-8671-24f6591f4c5c/content>. (Vaadatud 06.03.2026).

Pilcher, Jane. 2017. Names and “Doing Gender”: How Forenames and Surnames Contribute to Gender Identities, Difference, and Inequalities. *Sex Roles* 77(11–12). 812–822. <https://doi.org/10.1007/s11199-017-0805-4>.

Pilvre, Barbi. 2011. *Naiste meediarepresentatsioon eesti ajakirjanduskultuuri ja ühiskonna kontekstis*. Tartu: Tartu Ülikool. Doktoritöö. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/f945a9ab-e848-4fbb-a224-d884abdd269d/content>. (Vaadatud 06.03.2026).

Puna, Kerli. 2006. *Soospetsiifilised isikunimetused sõnaraamatutes ja tekstides*. Tartu: Tartu Ülikool. Magistritöö. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/321e3d28-1531-42ab-9c88-f3a7b1212278/content>. (Vaadatud 03.03.2026).

Põldsaar, Raili. 2001. Kriitiline diskursuseanalüüs ja naisekäsitlus eesti meedias. *Ariadne Lõng* 1(2). 99–106.

Rome, Alexandra S., Stephanie O’Donohoe & Susan Dunnett. 2019. Rethinking feminist waves. Susan Dobscha (toim), *Handbook of Research on Gender and Marketing*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781788115384.00016>.

Roosaar, Greta. 2024. *Vanemluse diskursus eestikeelses meedias ajakirja Pere ja Kodu näitel*. Tallinn: Tallinna Ülikool. Magistritöö. <https://www.etera.ee/zoom/201792/view?page=23&p=recto&view=0,308,4968,3201>. (Vaadatud 27.04.2026).

Ross, Kristiina. 1996. Naine eesti keele grammatikas. *Vikerkaar* 11/12, 102–106.

Shcherbakova, Olena & Svitlana Nikiforchuk. 2022. Social media and filter bubbles. *Scientific Journal of Polonia University* 54(5). 81–88. <https://doi.org/10.23856/5411>.

Spender, Dale. 1980. *Man Made Language*. London: Pandora Press. <https://www.scribd.com/document/553005389/Man-Made-Language-by-Dale-Spender-Z-lib-org>. (Vaadatud 05.03.2026).

Sõnaveeb. EKI ühendsõnastik 2026a. Baarmen. <https://xn--snaveeb-10a.ee/search/unif/dlall/dsall/baarmen/1/est>. (Vaadatud 18.05.2026).

Sõnaveeb. EKI ühendsõnastik 2026b. Habras. <https://xn--snaveeb-10a.ee/search/unif/dlall/dsall/habras/1/est>.

Zeleg, Barbara & Susan P Phillips. 2003. Gender and power: Nurses and doctors in Canada. *International Journal for Equity in Health* 2(1). 1. <https://doi.org/10.1186/1475-9276-2-1>.

Tinn, Maarja, Tali Kletter, Kaarel Lott, Eveliis Padar & Annika Uibo. 2026. *Meheks olemise pingeväli: maskuliinsuse normid ja narratiivid Eestis*. Tallinn: Mõttekoda Praxis. https://praxis.ee/uploads/2026/03/Maskuliinsus_report.pdf. (Vaadatud 19.05.2026).

Toots, Len. 2025. *Transsooliste inimeste kujutamine Eesti peavoolu- ja poliitilise alternatiivmeedia väljaannetes*. Tartu: Tartu Ülikool. Magistritöö.

UN Women – Headquarters. 2025. How to counter the manosphere’s toxic influence. <https://www.unwomen.org/en/articles/explainer/how-to-counter-the-manospheres-toxic-influence>. (Vaadatud 20.03.2026).

Wareing, Shan. 1999. Language and gender. *Language, society and power: an introduction*, 65–81. London: Routledge.

Weldon, S. Laurel, Amber Lusvardi, Kaitlin Kelly-Thompson & Summer Forester. 2023. Feminist waves, global activism, and gender violence regimes: Genealogy and impact of a global wave. *Women’s Studies International Forum* 99. 102781. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2023.102781>.

“Easy-going man” and “delicate woman”? Gendered reference in the introductory sections of profile articles in the online editions of *Postimees* and *Õhtuleht*. Summary

Feminist linguistics is a relatively underrepresented field in Estonian linguistics and warrants further research. Although gendered language (Kaukonen 2025b) and stereotypes in the media (Piltvre 2011) have been studied to some extent, the circle of researchers is narrow, and there are still many nuances that have not yet been addressed. One of the gaps is the study of referential relations – gendered language has not previously been examined specifically in terms of references. However, the scarcity of research opens up the opportunity to address the issue comprehensively and to articulate the situation within the linguistic landscape. This highlights potential avenues for future exploration.

The aim of this bachelor’s thesis was to initiate a new discussion on gendered referential relationships and to determine whether and how differences in reference emerge between genders in the introductions to profile articles. The focus was specifically on introductions (i.e., headlines, lead paragraphs, and other text visible first upon reading), as this is the information most accessible to the reader. Based on the results of the pilot analysis, the dataset was collected from profile articles published in the online editions of *Õhtuleht* and *Postimees* in 2025 or 2026. The data was manually entered into an Excel spreadsheet, where references were separated and tagged. The material was analyzed using qualitative methods, supported by numerical data and text examples.

The study revealed various patterns that provide insights into the linguistic features and types of references used. The analysis of gendered references was guided by the following research questions:

- 1) what is the proportion of gender-marked references in the introductions to profile articles;
- 2) what linguistic devices (noun phrases, job titles, common nouns, etc.) are used in the references;
- 3) do reference strategies and types differ between genders, and if so, how?

It turned out that of all 357 references, gendered references accounted for one-fifth (73; 20%), which were not distributed equally between the male and female groups: there were a total of 43 references with a male marker and 30 with a female marker. The prevalence of

masculine references reflects the previously established understanding that the masculine form is used as a generic form, including for referring to inanimate objects.

Stereotypical patterns emerged in the thematic distribution of the articles; analysis of the references and context confirmed that referencing is closely linked to discourse, and that discourse manifests itself even without a background. A closer examination of the reference structure revealed that most of the marked reference types occurred for both men and women, and the first two most frequent types were the same for both gender groups under study (*gendered appellative* and *description + gendered appellative*).

The analysis moved from the structural level to lexical units, identifying gender-marked vocabulary. References to women in this sample were more diverse in terms of gender-marked words (the most frequent of which were *naine*, the *nna*-suffix, and *tütar*), while references to men mostly included the word *mees*, either as part of a compound or as a standalone term.

Semantic tags were also assigned to the references in the dataset to clarify semantic relationships. References to both women and men contained additional information in roughly equal measure (an average of 1.3 and 1.4 tags per reference, respectively), but the range of tags was broader in references to men. The distribution of tags reflected certain gender stereotypes: for men, occupation and status were most frequently tagged, while references to women were most often supplemented with information about origin, location, or occupation. However, a common thread emerges from the data: job titles are not necessarily associated with men but function as a general reference tool. Some stereotypes remained unconfirmed; for example, no particular connection emerged between either gender and family relationships, nor between the portrayal of women and their appearance.

The most subjective category in this analysis was the evaluative tone, but it was important to note this in order to shed light on the discourse. Evaluative markers were distributed quite similarly across genders: the majority of references to both women and men were neutral, with references with positive evaluative tone ranking second in frequency. The smallest number of gendered references were marked with intensified evaluative tone tag. References receiving positive and intensified evaluative markers revealed gender-stereotypical tendencies, but the opposite phenomenon was also evident: the expression of empathy in men and deviation from gender norms.

When drawing conclusions, the study's limitations must be taken into account: the dataset is not large enough to confirm existing social norms, but it reflects the current situation and the beginnings of possible changes. Additionally, the sample was compiled using the algorithm of online publications, the pattern of which cannot be determined. Consequently, the sample

included some texts with a very high density of references and some with a very low density, which cause the statistics to fluctuate too sharply in one area or another.

Although this bachelor's thesis examined references from various angles, feminist linguistics and gendered referential relationships offer further research opportunities. With a larger dataset and/or a pre-tagged database, the research could be conducted more quickly and would allow for more definitive conclusions about the current gendered linguistic landscape.

Although this bachelor's thesis has several limitations, it is important. The study could be useful to media professions who influence readers' perspectives on a daily basis; it is important to understand that language has the power to change worldviews and attitudes. The latter is also important to emphasize in education – when working with children and young people, one must be aware of harmful language choices that can stay with a child for years.

This bachelor's thesis helps fill a research gap in the study of the Estonian language and gender. The thesis uncovers the mechanisms of gendered language in the media and thus demonstrates how entrenched power relations and harmful gender stereotypes in everyday media language influence and, in turn, normalize social practices and the worldview of language users.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Laure Kiivit,

1) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „„Muhe mees“ ja „habras naine“? Sooliselt markeeritud viitamine Postimehe ja Õhtulehe veebiväljaannete persoonilugude sissejuhatuste näitel“, mille juhendajateks on Aet Kuusik ja Elisabeth Kaukonen, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2) annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3) olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4) kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

20.05.2026